

Vlastivedný spravodaj Levického okresu č. 7, 1971

OBSAH:

| | | |
|-------------------------|--|------------------|
| Domin Šumeraj: | Z kroniky jubilujúcej strany | s. 3-10 |
| Pavol Kohút: | Robotnícke hnutie v Želiezovciach a na okolí | s. 11-17 |
| Karol Sándor: | Nové pamätné tabule | s. 17 |
| Ján Madlen: | Niekoľko poznámok k letnej aktivite Lepidopter z hornej hranice šahanskej stepnej oblasti | s. 18- 22 |
| Július Záhorský: | Jubilant pod Slovenskou bránou | s. 23-24 |

Z KRONIKY JUBILUJÚCEJ STRANY

DOMIN ŠUMERAJ

Päťdesiatročná história Komunistickej strany Československa — to sú dejiny bojov, zápasov, hľadania i víťazstiev. Strana a s ňou celá naša verejnosť si pri slávnom výročí pripomína jednotlivé úseky cesty, po ktorej sama prešla a viedla naše národy.

Historický kalendár, ktorý uverejňujeme z príležitosti 50. výročia založenia KSČ, je príspevkom k dejinám robotníckeho hnutia a KSČ v Levickom okrese, za kapitalistickej ČSR. Hoci Levický okres bol v tom čase prevažne poľnohospodárskym krajom, zaujíma dôležité miesto v dejinách robotníckeho a komunistického hnutia a Levice boli dôležitým strediskom tohoto diania. Že tomu tak bolo, svedčí aj upozornenie Ministra s plnou mocou pre správu Slovenska tekovskému županovi a hlavnému slúžnemu v roku 1921 v ktorom sa hovorí, že Levice sú strediskom komunizmu na južnom Slovensku.

Našou snahou i želaním je, aby kalendár svojim obsahom, nebol len málovýznamnou pomôckou kultúrnych pracovníkov, ale podnetom pre účinnú, tvorivú výchovnú činnosť. Chceme, aby podnety mali hlboký aktivizačný zmysel a významný spoločenský dosah.

Veríme, že vyznačené udalosti v kalendári sa dostatočne využijú vo výchovnej, politickej, kultúrnej a osvetovej praxi. Našou snahou je, aby sme kultúrnych pracovníkov i existujúce vlastivedné krúžky a jednotlivých záujemcov podnietili k tvorivej a výskumnej práci resp. k vysvetľovaniu udalostí i činov strany a ľudu v minulosti.

Pri zostavovaní kalendára sme použili archívny materiál, v ktorom najmä prezidiálne spisy poskytujú veľa údajov k dejinám robotníckeho hnutia a KSČ.

* * *

16. JÚLA 1920 bolo vyhlásené stanné právo aj na Levický okres. Veľká pozornosť zo strany žandárov a notárov mala byť venovaná pohybu poľnohospodárskych robotníkov.

26. JÚLA 1920 hlási četnícka stanica vo Veľkých Šarovciach (teraz Šarovce) slúžnovskému úradu v Leviciach, že na veľkostatku Eduarda Frankla v Šarovciach dochádza často k mzdovým rozporom medzi správou veľkostatku a organizovaným poľnohospodárskym robotníctvom.

2. AUGUSTA 1920 četnícka stanica vo Veľkých Šarovciach oznamuje slúžnemu, že rozpory medzi poľnohospodárskymi robotníkmi a statkárom Kazym v Hronskom Veselom (teraz osada patriaca k obci Šarovce) stále trvajú. Príčinou nie sú robotníci, ale majiteľ veľkostatku, ktorý nechce vyhovieť požiadavkám robotníkov, ktoré sú uvedené v kolektívnej zmluve.

8. AUGUSTA 1920 upozorňuje četnícka stanica vo Veľkých Šarovciach hlavného slúžneho v Leviciach, že majitelia veľkostatkov prepúšťajú z práce veľa poľnohospodárskych robotníkov, čo môže mať za následok vystúpenie robotníctva po odvolaní stanného práva.

Na veľkostatku v Dolnej Arme potom, keď časť robotníkov dostala výpoveď z práce, ostatní robotníci solidárne s prepustenými zanechali prácu.

24. AUGUSTA 1920 četnícka stanica vo Veľkých Šarovciach píše slúžnemu, že medzi poľnohospodárskymi robotníkmi panuje zdanlivý klud, dá sa však predpokladať, že po zrušení stanného práva vypukne medzi poľnohospodárskym robotníctvom na veľkostatku Eduarda Frankla silné hnutie, ktoré organizujú prepustení robotníci Ľudovít Berhédi a Štefan Valaki.

11. SEPTEMBRA 1920 odoprelo 17 paholkov kŕmenie dobytku na veľkostatku Eduarda Frankla vo Veľkých Šarovciach a na majeri Füzék. Štrajkujúci žiadali vyplácanie prídavku k mzde a úpravu pracovnej doby.

26. SEPTEMBRA 1920 priviedol majiteľ majera „Zálagos“ 20 robotníkov od Svätého Kríža (teraz Žiar n/Hronom). Domáci poľnohospodárski robotníci sa postavili proti ich zaradeniu do práce.

28. SEPTEMBRA 1920 správa veľkostatku vo Veľkých Šarovciach splnila všetky požiadavky poľnohospodárskych robotníkov a prijala do práce prepustených robotníkov.

Naproti tomu na veľkostatku v Hronskom Veselom sa situácia sústavne priostrovala, pretože statkár Kazy nechcel splniť požiadavky robotníkov.

20. OKTÓBRA 1920 četnícka stanica vo Veľkých Šarovciach opäť hlási slúžnovskému úradu, že pomer medzi poľnohospodárskymi robotníkmi a správou veľkostatku sa zhoršil, tým, že Štefan Valaki nabáda stále robotníkov, aby nemali v opatere 4 kusy dobytku. Správa veľkostatku trvá na tom, že robotníkov ktorí dostali výpoveď nemieni naďalej držať v práci.

2. NOVEMBRA 1920 odmietli na veľkostatkoch vo Veľkých Šarovciach, Nemes-Oroszi (teraz Kukučínov) a na Dobogove kŕmiť a pracovať so 4 kusami dobytku. Následkom tohoto „odboja“ robotníkov jesenne práce sú ohrozené a zdržuje sa ich prevedenie.

18. NOVEMBRA 1920 četnícka stanica vo Veľkých Šarluhách (teraz Tekovské Lužany) hlási, že poľnohospodárski robotníci na veľkostatkoch v Nirovciach a na majeri Arma pripravujú zahájenie štrajku.

13. DECEMBRA 1920 — vstúpili do štrajku poľnohospodárski robotníci v okolí obcí Dolný, Horný Ďur a Rohožnica, ako aj v okolí obce Kozárovce najmä na mejeri Nový Dvor.

14. DECEMBRA 1920 - výkonný výbor ľavice soc. dem. strany v Leviciach na svojom zasadnutí v Robotníckom dome rozhodol o vstupe do generálneho štrajku, ráno 15. decembra 1920. Na tomto zasadnutí bol zvolený štrajkový výbor a štrajkové hliadky, ktoré mali na starosti vyhlásenie a priebeh štrajku. Pre obchodné podniky bola vyhotovená výzva tohoto znenia: „Sociálnodemokratická strana vyzýva všetkých obchodníkov, aby — vzhľadom na

dnešné pomery — obchody zavreli, lebo za prípadné následky zodpovednosť neponesie“. Výzvu podpísali členovia štrajkového výboru typograf Ludo víť Flaischer a obchodný pomocník Róbert Trauner.

15. DECEMBRA 1920 — Prvý štrajk vypukol v Leviciach a čoskoro sa pomocou výboru ľavice sociálnodemokratickej strany rozšíril do ďalších obcí okresu. Prácu zastavili poľnohospodárski robotníci na veľkostatkoch Nový Majer, Lászlo a János Pusztá. Ku štrajku v Leviciach pridali sa aj indiferentní robotníci, obchodní pomocníci a pomocní robotníci zo živnostenských dielní. Aj napriek tomu, že platila v okrese vojenská diktatúra a stanné právo, štrajkujúci sa postavili proti úradom, zatvárali obchody a demonštrovali.

Širšie rozmery dosiahol štrajk v Hronskom Loku, kde štrajkovali robotníci na dvoroch Schoellerovho veľkostatku a v parnom mlyne Tvarožek. Onedlho vypukol boj poľnohospodárskych robotníkov na majeroch vo Veľkej a Malej Kalnici (teraz Kalná n/Hr.), kde štrajkovali aj robotníci strojárskych dielní. Proti štrajkujúcim robotníkom zasiahla štátna moc. Do Malej Kalnice prišla vojenská posila. Predstavitelia štrajku boli zatknutí. Pod týmto údermi sa štrajk v Levickom okrese 16. decembra 1920 skončil.

16. DECEMBRA 1920 — proti štrajkujúcim zakročila mestská polícia a na príkaz Slúžnovského úradu v Leviciach, organizátori decembrového štrajku Ladislav Bella, Michal Scheer, Mór Weisz a Jozef Szolt boli zatknutí a eskortovaní na Policajnú riaditeľstvo do Bratislavy. Okrem týchto, bolo podané trestné oznámenie na Krajský súd v Komárne na ďalších 14 členov štrajkového výboru a štrajkových hľadok. Počas decembrového štrajku v Leviciach zastavilo prácu 34 obchodných, živnostenských a priemyselných podnikov.

17. DECEMBRA 1920 — dôverník poľnohospodárskych robotníkov Štefan Lulley z Luly vyhotovil písomné vyhlásenie, v ktorom sa hovorí, že jeho skupina vytrvá v štrajku do poslednej kvapky krvi. Letáky a výzvy tohoto druhu boli známe aj medzi štrajkujúcimi poľnohospodárskymi robotníkmi na okolí obce Tehla a inde.

2. FEBRUÁRA 1921 — na majeri Dobogó komunistický agitátor Jozef Šinkovič zadržal schôdzu, kde bola založená miestna skupina poľnohospodárskych a lesných robotníkov pre dvory Dobogó a Géňa s názvom „Skupina Levice II.“ Prítomní robotníci prijali uznesenie, že sa pripojujú k III. internacionále.

1. - 2. MARCA 1921 — štrajkovalo 150 poľnohospodárskych robotníkov na majeroch veľkostatku vo Veľkých Šarovciach. Štrajkujúci poľnohospodárski robotníci žiadali vyplatenie celého deputátu, ktorý im zamestnávateľ Frankl skrátil o 1 q obilia.

6. MARCA 1921 — sa konala na majeri v Jure nad Hronom schôdza poľnohospodárskych robotníkov, na ktorej komunistický agitátor Seberecký vyzýval prítomných, aby pracovali iba od 6. hod. rannej do 6. hod. večernej a to i s kŕmením dobytká.

V obci Dolný Pial sa konala schôdza ľavice sociálnodemokratickej strany na ktorej prítomní boli

nabádaní k ozbrojenému vystúpeniu. Organizátori schôdze David Karika, Ján Trgiňa a Viliam Mészáros boli zatknutí.

10. MARCA 1921 — Policajný kapitanát v Leviciach upozorňuje tekovského župana na sústavné organizovanie ľavice sociálnodemokratickej strany v okrese a žiada o tomto čo najrýchlejšie upozorniť vládu.

13. MARCA 1921 — vedenie ľavice sociálnodemokratickej strany vyzvalo robotníctvo Levického okresu, aby sa 20. marca dostavili do Levíc na veľké ľudové zhromaždenie na ktorom mali prehovoriť poslanci Karol Svetlík, Július Nagy a Svraka. Na tomto zhromaždení sa počítalo s účasťou 10 až 15.000 robotníkov, i z okolitých okresov.

14. MARCA 1921 — četnícka stanica vo Veľkých Šarovciach podáva hlásenie v ktorom sa píše, že miestna skupina poľnohospodárskych robotníkov pristúpila k sociálnodemokratickej ľavici a prijala všetky podmienky III. internacionály.

Hlavný slúžny z Bátoviec upozorňuje notárov na nebezpečenstvo vypuknutia poľnohospodárskych štrajkov v Bátovskom okrese.

15. MARCA 1921 — hlavný slúžny hlási župnému úradu, že v Leviciach existuje miestna organizácia komunistickej strany „pod kepeňom sociálnodemokratickej strany“. V tejto sú organizovaní všetci poľnohospodárski robotníci. Organizácia sa pripojila k III. internacionále. Tajomníkom je Ján Szabados, členovia výboru Štefan Kršiak a Oskar Berger.

16. MARCA 1921 — mestský policajný kapitán opäť hlási županovi, že komunisti sa v poslednom čase pozoruhodne organizujú. Organizovanie sa uskutočňuje po celom okrese, po dedinách a majeroch a je revolučným cieľom podrobené. Tak tomu bolo aj vo Veľkej Kalnici, kde bola zistená schôdza na ktorej boli prítomní vyzývaní k revolučným akciám.

17. MARCA 1921 — sa konala v Ondrejovciach za účasti 80 ľudí verejná schôdza na ktorej bolo robotníkom vysvetlené ako postupovať pri zaberaní pôdy a jej rozdeľovaní medzi robotníkov.

18. MARCA 1921 — veliteľ 10. pešej divízie v Ban. Bystrici plk. Kadlec dáva k dispozícii slúžnovskému úradu v Leviciach miestnu posádku k potlačeniu pripravovaného zhromaždenia na 20. marca.

19. MARCA 1921 — četníci odhalili v Ondrejovciach tajnú schôdzu robotníkov, ktorí sa pripravovali na zakázané zhromaždenie sociálnodemokratickej ľavice v Leviciach. Na druhý deň ráno četníctvo obsadilo obec a nedovolili nikomu vyjsť z dediny.

Veliteľ ľavickej posádky mjr. Došek nariadil pohotovosť armády.

20. MARCA 1921 o 5. hodine ráno vojsko spolu s mestskou policiou obsadili všetky príchody do mesta. Ľudia, ktorí išli smerom do mesta boli vrátení späť. Aj napriek týmto opatreniam došlo vlakmi asi 400 ľudí, ktorí sa chceli dostať do mesta. Až po zosilnení železničnej hliadky vojskom podarilo sa zhromaždený ľud vrátiť do vlakov a odvieť z Levíc.

28. MARCA 1921 vtrhli do bytu Jána Arendáša v Ondrejovciach policajti a chceli ho zatknúť, pričom stýrali jeho manželku. Okrem toho v ďalšom dome ohrozovali ďalšie ženy a žiadali odovzdať zbrane, ktoré údajne skrývali. V susednej obci Bajke ohrozovali strelbou občanov v miestnom hostinci a po uliciach kde na idúcom voze strieľali.

29. MARCA 1921 zastavilo asi 400 poľnohospodárskych robotníkov prácu na veľkostatkoch v Bajke a Ondrejovciach na znak odporu proti jednaniu levických policajtov. Štrajkujúci prehlásili, že do práce nastúpia až vtedy keď 4 členná delegácia bude prijatá hlavným slúžnym a vinníci budú potrestaní.

3. APRÍLA 1921 četnícka stanica v Leviciach hlási slúžnemu, že na majeri Géňa sa bude konať politická schôdza robotníkov a má sa niesť v duchu a v smere boľševickom.

6. - 12. APRÍLA 1921 trval štrajk poľnohospodárskych robotníkov na 13 majeroch Pohronskeho cukrovaru v Oroske (teraz Pohronský Ruskov). Príčinou k štrajku bolo, že zamestnávateľ nedal robotníkom gumové čizmy a ani im nevyplatil tomu zodpovedajúci obnos 225 Kčs. Štrajkujúci dosiahli vyplatenie uvedeného obnosu.

8. APRÍLA 1921 občania Jablňoviec odmietli pracovať pre miestneho farára.

9. - 12. APRÍLA 1921 štrajkovalo 45 poľnohospodárskych robotníkov na majeri v Lekýri (teraz Čajakovo).

15. - 25. APRÍLA 1921 trval generálny štrajk poľnohospodárskych robotníkov na veľkostatkoch a majeroch Levického okresu. Poľnohospodárski robotníci vstúpili do štrajku preto, že veľkostatkári odmietali podpísať kolektívnu zmluvu na rok 1921. Na základe četníckych hlásení, ktoré podávali hlavnému slúžnemu podľa obvodov, štrajkovalo na veľkostatkoch a majeroch v okolí Levíc 414, v obvode Kalná nad Hronom 343, v obvode Želiezoviec 711, obvode Šaroviec 700, obvode Tekovských Lužian 420, obvode Pohronskeho Ruskova 120 a na majeroch v okolí Veľkého Peseku 88 poľnohospodárskych robotníkov. Štrajk poľnohospodárskych robotníkov podporilo aj 46 robotníkov zamestnaných v strojárskych dielňach vo Veľkej Kalnici (teraz Kalná nad Hronom), ktorí tiež zastavili prácu.

17. APRÍLA 1921 do štrajkujúcich majerov Vadalmás, Mária, Šándor a Agota v okolí Veľkého Peseku na „urobenie poriadku“ vyslal Župný úrad v Šahách vojsko.

Do štrajku vstúpilo aj 11 poľnohospodárskych robotníkov na bývalom biskupskom panstve v obci Rybník.

Fonogramom č. 7561 op. náčelník 10 pešej divízie v Banskej Bystrici upravuje posádkové veliteľstvo v Leviciach, aby v prípade vážnych politických nepokojov štrajkujúcich, dali k dispozícii vojsko politickým úradom.

18. APRÍLA 1921 zatkli 17 dôverníkov poľnohospodárskych robotníkov na veľkostatku v Šarovciach a na majeri v Jure nad Hronom pre vyvolanie štrajku.

19. APRÍLA 1921 četníci zatkli 12 poľnohospodárskych robotníkov a dôverníkov na majeroch akciovej spoločnosti Pohronskeho cukrovaru.

22. APRÍLA 1921 Policajný kapitán v Leviciach dal Robotnícky dom úradne uzavrieť a obsadiť vojskom. Tento svoj zákrok odôvodňoval tým, že „to bolo potrebné preto, aby obecensť, ktoré bolo následkom štrajku a hufným navštevovaním Robotníckeho domu a tým rozčúlené — upokojené“.

23. APRÍLA 1921 štrajkujúci poľnohospodárski robotníci na majeroch v okolí Želiezoviec zastavili aj kŕmenie dobytku.

Na majeri Vadalmás došlo ku konfliktu medzi vojskom a robotníkmi, keď četníci zatýkali organizátorov štrajku, vojsko rozohnalo zhromaždený ľud, ktorý nechcel vydať svojich vodcov. Medzi štrajkujúcimi boli rozdávané letáky v ktorých sa hovorilo, „že sú zrelí pre revolúciu, aby vydržali...“. Hlavný slúžny odporúča županovi zaviesť vojenskú diktatúru.

25. APRÍLA 1921 na majeri v Jure nad Hronom zakročil poručík „poriadkového vojska“ proti štrajkujúcim robotníkom, ktorí odmietli kŕmiť dobytok. Dal zatknúť 8 robotníkov a dal ich odvieť do kasární v Leviciach.

Poľnohospodárski robotníci z veľkostatkov a majerov v Loku, Kalnej, Nového Tekova a Šandorhalmi skončili štrajk a zahájili prácu s podmienkou, ak požiadavky nebudú splnené do troch dní, vstúpi opäť do štrajku.

Do práce nastúpili aj poľnohospodárski robotníci na majeroch Šándor a Mária v obci Veľký Pesek.

26. APRÍLA 1921 bola zahájená práca na všetkých veľkostatkoch a majeroch v Levickom okrese, s podmienkou ak nebude kolektívna zmluva podpísaná do 28. apríla vstúpi poľnohospodárski robotníci opäť do štrajku. V dôsledku tejto podmienky, vojsko rozdelené po majeroch bolo stiahnuté iba do sídiel četníckych staníc, aby v prípade nového štrajku boli k dispozícii.

1. MÁJA 1921 sa konalo v Leviciach za účasti 400 ľudí slávnostné ľudové zhromaždenie. Rečník Viktor Sopúch hovoril o význame prvého mája, vyzýval prítomných, aby sa pridali ku komunistickej strane a svoju reč ukončil slovami, „že národu jedine komunizmus môže pomôcť“. Slávnostný sprievod pod červenými zástavami prešiel ulicami mesta. V Želiezovciach oslavy prvého mája prebehli za účasti 800 ľudí.

9. MÁJA 1921 Ministerstvo pre správu Slovenska oznamuje tekovskému županovi, „že podľa zistenia sú Levice strediskom komunizmu na celom južnom Slovensku“.

14. MÁJA 1921 četnícka stanica v Leviciach hlási slúžnemu, že medzi poľnohospodárskym robotníctvom je veľká nespokojnosť preto, že im nebola vyplatená mzda za dni počas aprílového štrajku. Dá sa predpokladať, že z tejto nespokojnosti môže dôjsť k novým štrajkom.

22. JÚNA 1921 o 6. hodine ráno vypukol štrajk poľnohospodárskych robotníkov na majeri Agota, ktorý patril akciovej spoločnosti Pohronskeho cukrovaru v Oroske. Štrajkujúci robotníci žiadali, aby

miesto štvrtročnej výplaty mzda bola vyplácaná mesačne. Na zákrok četníctva prisľúbili nastúpiť prácu, ak im správca majera do 28. júna vyplatí zameškanú mzdu. Ak správa nesplní požiadavky vstúpia opäť do štrajku.

25. JÚNA 1921 hlavný slúžny vyzval notárov, aby u správcov veľkostatkov a majerov v ktorých poslednom čase štrajkovali poľnohospodárski robotníci zariadili nasledovné:

1. „Nariaďujem, aby robotníctvu prisľúchajúci plat mesačne, dľa dosavadných obyčajov bol vyplatený.

2. Aby majere za 8 dní uskutočnili nariadenie pána župana ohľadom zamestnania tých miestnych robotníkov, ktorí voči pántstvu nezapríčinili taký čin, ktorý by bol škodil hospodárstvu. Do práce nech sú prijatí menovite tí, ktorí sú najchudobnejší, alebo četnejšiu famíliu majú.

3. Aby úzkokoľajným železničiarom riadne vyplatená bola mzda, dľa toho, ako to predpisuje kolektívna zmluva pre poľnohospodárskych robotníkov.

V záujme budúceho verejného poriadku a hospodárenia na tomto nariadení vytrvávam a toto žiadam aj uskutočniť. Nedovolím, aby z príčiny niektorých zdráhajúcich sa statkárov a z príčiny nevyplatenia služobnej mzdy robotníctvo prinútené bolo zahájiť stávkú.“

26. JÚNA 1921 sa konalo verejné zhromaždenie komunistickej strany v Leviciach v dvorane mestského hotela za účasti asi 500 ľudí. Ďalších asi 2.000 účastníkov, ktorí sa nevmestili už do dvorany prešlo za prevolávania hesiel na námestie, kde sklársky pomocník Jozef Barbara začal rečniť. Protí týmto účastníkom zhromaždenia policajný kapitán vyžiadal vojenskú asistenciu a dal zhromaždenie drzo rozohnať.

1. JÚLA 1921 sa konala schôdza komunistickej strany v Loku za účasti 25 osôb. Na tejto schôdzi bol za predsedu strany zvolený Jozef Novaky. Okrem toho bola prevedená voľba dôverníkov a ich zástupcov.

29. JÚLA 1921 bola na Slúžnovskom úrade v Leviciach podpísaná kolektívna zmluva medzi veľkostatkármi a zástupcami poľnohospodárskych robotníkov.

11. DECEMBRA 1921 založili si komunistickú stranu poľnohospodárski robotníci na majeroch Rychňava a Svätý Ján.

9. JANUÁRA 1922 na základe uznesenia ministerkej rady bola na Slovensku zrušená vojenská diktatúra. Týmto boli zrušené všetky opatrenia založené na vojenskej diktatúre.

16. FEBRUÁRA 1922 četnícka stanica v Šarovciach hlási, že medzi poľnohospodárskymi robotníkmi na miestnom veľkostatku panuje veľká nespokojnosť, pretože správa veľkostatku chce zadržať časť deputátu. Skrátený deputát robotníci nechcú prijať v dôsledku čoho rodiny niektorých zostali bez výživy, čo zvyšuje ich odpor proti statkárovi. Dá sa očakávať vypuknutie štrajku.

1. - 2. MARCA 1922 štrajkovalo 120 poľnohospo-

dárskych robotníkov na troch majeroch veľkostatkára Frankla v Šarovciach. Štrajkujúci žiadali vyplatenie celého deputátu, ktorý im zamestnávateľ skrátil o 1 q obilia.

10. MARCA 1922 hlási hlavný slúžny županovi, že na veľkostatku v Šarovciach v dôsledku skrátenia deputátu ženy sa vtlámali do skladu a samé si vymerali deputát.

30. APRÍLA 1922 župan žiada hlavného slúžneho a mešťanostu v Leviciach, aby vojenská posádka bola v pohotovosti, aby sa previedla koncentrácia četníctva, pretože „komunisti na prvého mája pripravujú akcie proti veľkostatkárom u ktorých si takto chcú vynútiť vymeranie obilia, ktoré im podľa nich patrí“.

3. MÁJA 1922 riaditeľstvo majera Árok v Želiezovciach rozhodlo nedávať robotníkom mlieko, ktoré im podľa kolektívnej zmluvy patrilo. Týmto rozhodnutím chcela správa majera prinútiť robotníkov predĺžiť pracovnú dobu z 8 hodín na 10.

Vstúpili do štrajku poľnohospodárski robotníci na Schöellerovom veľkostatku v Loku pre nezákonné stiahnutie deputátu, o 2 q obilia. Štrajkujúci, v počte asi 100 robotníkov, pod vedením tajomníka strany Eduarda Balaštiaka napadli levického hlavného slúžneho, ktorý prišiel „robiť poriadok“, rozbili mu koč a potrhali kónské postroje.

5. MÁJA 1922 organizátori poľnohospodárskeho štrajku v Loku Ján Krenčan, Karol Gellen, Ján Slážák a tajomník KSČ z Levíc Eduard Balaštiak boli zatknutí.

8. MÁJA 1922 sa konalo v Leviciach veľké ľudové zhromaždenie KSČ, na ktorom sa prejednávali otázky robotníckeho hnutia v Levickom okrese a o poslednom štrajku na veľkostatku v Loku. Na záver zhromaždenia prijali rezolúciu v ktorej žiadali, aby dr. Petzka bol pozbavený funkcie hlavného slúžneho v Leviciach, pretože neháji záujmy robotníctva.

24. MÁJA 1922 zorganizoval predák Ján Varga schôdzu poľnohospodárskych robotníkov z majerov Pohronského cukrovaru v Oroske. Na tejto schôdzi sa robotníci dohodli na postupe a rozhodli, že za 10—12 Kčs dennej mzdy viac pracovať nebudú. Rozhodli sa žiadať od správy veľkostatku 25.—Kčs denne. Ak správa nesplní ich požiadavku vstúpia do štrajku.

26. MÁJA 1922 vstúpili poľnohospodárski robotníci na majeroch Árok a Želiezovciach do štrajku za zvýšenie miezd z 12.—Kčs na 25.—Kčs.

8. JÚNA 1922 skončil sa štrajk poľnohospodárskych robotníkov a nádeníkov na majeroch Pohr. cukrovaru v Oroske, Želiezovciach a Čate u Karola Rosenberga. Štrajkujúci dostali zvýšenie dennej mzdy u mužov na 15.—Kčs a u žien na 11.—Kčs.

19. JÚNA 1922 hlavný slúžny z Levíc doporučuje županovi opäť vyhlásiť stanné právo, pretože komunistickej strana prevádza veľkú a úspešnú agitáciu. Slúžny v ďalšej časti píše, že „tajomník KSČ Balaštiak získal do strany veľký počet robotníkov a to aj takých, ktorí o komunizme nechceli v minulom roku ani počuť“.

27. JÚNA 1922 zastavili prácu robotníci Pohron-

ského cukrovaru v Oroske (teraz Pohronský Ruskov) potom, čo sa dozvedeli, že organizátor štrajku poľnohospodárskych robotníkov Ján Varga bol zatknutý. Solidárnym zastavením práce, žiadali prepustenie menovaného. Správa cukrovaru vypovedala ihneď z práce 24 robotníkov a 22 robotníkov ponechala na rozhodnutie priemyselnej komisie z Bratislavy.

30. JÚLA 1922 v robotníckom dome v Leviciach sa konala schôdza komunistov, kde sa hovorilo o ilegálnej činnosti strany, o organizovaní dôverných zborov, ktoré by členov pripravovali a viedli pri všetkých akciách organizovaných stranou.

26. JANUÁRA 1923 prednosta expozitúry v Šahách hlási županovi, že želiari a čeľad na veľkostatku vo Vyškovciach sú členmi komunistickej strany. Členom komunistickej strany je aj starosta obce Štefan Péli.

7. MARCA 1923 Mária Bírová a Zuzana Gašparová z Jablňovíc nabádali a zorganizovali ženy, ktoré vyhňali z obce úradníkov Dôchodkového a kontrolného úradu, ktorí robili domové prehliadky. Za tento čin boli odsúdené na 1 mesiac väzenia a na 40.— Kčs pokuty.

22. APRÍLA 1923 sa konali verejné schôdze KSČ v Loku, Kalnej n/Hr. a Novom Tekove. Rečníci Štefan Kršiak a Eugen Silárd hovorili o hospodárskej situácii a o prípravách 1. mája.

1. MÁJA 1923 sa konalo verejné zhromaždenie KSČ v Leviciach. Na tomto zhromaždení hovorili Gejza Welsz a Štefan Kršiak.

1. JÚLA 1923 sa konala verejná schôdza KSČ v Loku, kde rečnil Štefan Kršiak o politickej a hospodárskej situácii a o obecných voľbách.

2. SEPTEMBRA 1923 sa konalo verejné zhromaždenie KSČ v Leviciach. Rečnil Matej Kršiak a Jozef Török proti ľudákovi a maďarským štedristom.

9. SEPTEMBRA 1923 sa konalo verejné zhromaždenie v Novom Tekove. Rečník Jozef Török hovoril o činnosti jednotlivých politických strán a vyzýval prítomných, aby vstupovali do Komunistickej strany. Na verejnom zhromaždení v Loku rečník Jozef Török hovoril o obecných voľbách.

23. NOVEMBRA 1923 prepustili z práce bírešov na drženickom majeri pre hospodársky krach majiteľa Vojtecha Horňáčeka.

4. DECEMBRA 1923 Prednosta expozitúry v Šahách oznamuje županovi, že obecná správa vo Vyškovciach je v rukách komunistov.

17. FEBRUÁRA 1924 sa konalo verejné zhromaždenie KSČ v Malých Kozmálovciach na ktorom rečnil Štefan Kršiak o politickej a hospodárskej situácii.

22. FEBRUÁRA 1924 sa konalo verejné zhromaždenie nezamestnaných v Leviciach za účasti 300 ľudí, ktoré zorganizovali MO-KSČ. Na zhromaždení rečnil dr. Vojtech Kučera a Štefan Kršiak. Na záver prijali rezolúciu v ktorej žiadali zastupiteľstvo mesta o podporu pre nezamestnaných.

1. MÁJA 1924 sa konalo ľudové zhromaždenie KSČ v Leviciach. Rečnil Karol Grünwald o význa-

me 1. mája. Ďalším rečníkom bol Jozef Heimholz.

8. JÚNA 1924 sa konalo verejné zhromaždenie KSČ v Dolných Brhlovciach (teraz Brhlovce). Rečnil Armín Grünwald o programe strany.

24. AUGUSTA 1924 verejné ľudové zhromaždenie Medzinárodného všeodborového zväzu v Loku. Rečnil súdr. Štefánek o hospodárskej situácii a o malých mzdách robotníkov.

7. SEPTEMBRA 1924 sa konala schôdza KSČ sekcie mladrobotníkov v Leviciach, za účasti 200 osôb. Rečnil Ondrej Duba o politickej a hospodárskej situácii a o postupe mladrobotníkov proti medzinárodnej reakcii. Ďalší rečník hovoril, že naša mládež je komunistická a v tomto duchu ju chceme a budeme vychovávať. Na oboch rečníkov bolo podané trestné oznámenie.

12. SEPTEMBRA 1924 četnícka stanica v Leviciach hlási, že v Levickom okrese je asi 3.000 komunistov.

11. OKTÓBRA 1924 sa konala verejná schôdza Komunistickej strany v Rybníku na ktorej rečnil Václav Chlumecký o drahote a o politickej situácii.

15. FEBRUÁRA 1925 sa konalo verejné zhromaždenie Komunistickej strany v Leviciach za prítomnosti 500 osôb. Rečnil Július Varga a Oskar Dúbravický o drahote a nezamestnanosti.

22. FEBRUÁRA 1925 zorganizovali komunisti v Loku verejné zhromaždenie strany na ktorom rečnil Alexander Štefánik a Alexander Kostolányi o postavení robotníckej triedy.

5. MARCA 1925 sa konalo verejné zhromaždenie Komunistickej strany na veľkostatku Šandorhalma pri Novom Tekove. K prítomným prehovoril súdr. Dubravický o situácii v odborovom hnutí.

8. MARCA 1925 — sa konalo verejné zhromaždenie KSČ v Novom Tekove na ktorom rečnil Alexander Kostolányi o vysokých daniach, ktoré ožobracujú pracujúci ľud.

Na verejnom zhromaždení Komunistickej strany v Kalnej n/Hronom rečník Štefan Kršiak hovoril o nesprávnom vykonávaní pozemkovej reformy a o menšinových právach pre Maďarov.

15. MARCA 1925 — v Robotníckom dome v Leviciach sa konala schôdza Komunistickej strany na ktorej rečníci hovorili o francúzskej, ruskej a maďarskej revolúcii.

21. MARCA 1925 — sa konala ustavujúca schôdza miestnej skupiny Medzinárodného všeodborového zväzu v Rybníku.

22. MARCA 1925 — na verejnej schôdzi Komunistickej strany v Leviciach rečnili Štefan Vank a Štefan Kršiak o význame Rudej pomoci, o hospodárskej a politickej situácii a o 54. výročí Parížskej komúny. Na oboch rečníkov bolo podané trestné oznámenie.

29. MARCA 1925 — sa konala ustavujúca schôdza Medzinárodného všeodborového zväzu v Leviciach.

Na verejnom zhromaždení Komunistickej strany v Malých Kozmálovciach rečnil Oskar Dubravický o hospodárskej situácii maloroľníkov.

4. APRÍLA 1925 — Prednosta expozitúry v Ša-

hách navrhuje županovi prijať uznesenie, podľa ktorého uznesenia v prípade vypuknutia štrajku poľnohospodárskych robotníkov, by bolo možné prepustiť z práce 25 % štrajkujúcich.

5. APRÍLA 1925 — sa konalo verejné zhromaždenie Komunistickej strany v Mýtnych Ludanoch. Na zhromaždení rečnili Alexander Štefánek a Ľudovít Kúty o nezamestnanosti a vysokých daniach.

26. APRÍLA 1925 — sa konalo verejné zhromaždenie Komunistickej strany v Kalnej n/Hronom. Rečník Ľudovít Kúty hovoril o riešení roľníckej otázky komunistickou stranou.

28. APRÍLA 1925 — konala sa zakladajúca schôdza Medzinárodného všeodborového zväzu na majeri Ladislavov dvor. Rečnil Oskar Dubravický o význame založenia zväzu a o histórii 1. mája.

29. APRÍLA 1925 — Četnícka stanica v Šahách hlási, že komunisti v Šahanskom okrese rozvinuli agitáciu medzi maloroľníkmi za ich získanie do strany.

1. MÁJA 1925 — na tábore ľudu za prítomnosti asi 400 ľudí rečnili Štefan Kršiak, Oskar Dubravický. Na oboch rečníkov bolo podané trestné oznámenie pre vyzývanie k revolúcii.

Verejné zhromaždenie Komunistickej strany v Šahách sa konalo za účasti asi 300 ľudí. K prítomným prehovoril Alexander Kostolányi a Dezider Pór o politickej situácii a o význame 1. mája.

11. mája 1925 — bola založená miestna skupina Medzinárodného všeodborového zväzu v Kalnej n/Hronom.

17. mája 1925 — konalo sa verejné zhromaždenie Komunistickej strany v Hronských Kosihách. Na zhromaždení rečnil Oskar Dubravický o politickej situácii v ČSR. Na rečníka bolo podané trestné oznámenie.

21. MÁJA 1925 zakázal notár verejné zhromaždenie komunistickej strany v Rybníku. Aj napriek zákazu bola zadržaná užšia porada.

24. MÁJA 1925 sa konalo verejné zhromaždenie KSČ v Novom Tekove. Na zhromaždení rečnil Oskar Dubravický o roľníckej otázke.

30. MÁJA 1925 podáva prednosta expozitúry v Šahách hlásenie županovi, že komunistická agitácia medzi poľnohospodárskymi robotníkmi v Šahanskom okrese silnie, čo môže mať za následok vypuknutie štrajku v čase žatvy.

1. JÚNA 1925 sa konalo verejné zhromaždenie KSČ v Leviciach. Na zhromaždení, za účasti asi 150 ľudí, rečnil Ján Krenčan a Štefan Kršiak o vykorisťovaní učňov a o politickej situácii.

16. JÚNA 1925 bola zadržaná ustavujúca schôdza skupiny Medzinárodného všeodborového zväzu v Kalnici (teraz Kalná n/Hronom). Na ustanovujúcej schôdzi referoval Oskar Dubravický o odborovom hnutí medzi robotníkmi.

27. JÚLA 1925 sa konala protivojnová demonštrácia a verejné zhromaždenie KSČ v Leviciach. Rečnil Štefan Stojka z Košíc. Na rečníka bolo podané trestné oznámenie pre výroky proti vojenskej službe a pre údajné hanobenie republiky.

3. AUGUSTA 1925 robotníci kameňolomu „Légiolom“ v Rybníku neprišli do práce. Vedúci kameňolomu podal hlásenie, že predpokladá sa príprava štrajku za 15 % zvýšenie miezd.

4. OKTÓBRA 1925 na verejnom zhromaždení KSČ v Leviciach rečnili Gejza Weisz a Štefan Kršiak o hospodárskej situácii a o voľbách.

28. OKTÓBRA 1925 četníci zhabali predvolebné komunistické letáky v Malých Kozmálovciach.

11. NOVEMBRA 1925 sa konalo verejné zhromaždenie KSČ v Bátovciach.

1. NOVEMBRA 1925 starotekovský notár odmietol dať vyhubnovať oznámenie o verejnom zhromaždení KSČ v Starom Tekove.

Bolo zakázané verejné zhromaždenie KSČ v Mýtnych Ludanoch, pretože na tento istý deň Okresný úrad v Leviciach povolil schôdzu národným socialistom.

Uskutočnilo sa verejné zhromaždenie KSČ v Kalnej n/Hronom na ktorom rečnil Štefan Kršiak o prehmatoch pri pozemkovej reforme.

Vo Veľkých Krškanoch sa konalo verejné zhromaždenie KSČ a potom dôverná porada komunistov v Kalinčiakove.

2. NOVEMBRA 1925 sa konali verejné zhromaždenia KSČ v Rybníku a Žemberovciach.

8. NOVEMBRA 1925 sa konali verejné zhromaždenia KSČ v Leviciach, Krškanoch a Mýtnych Ludanoch. Na zhromaždení v Mýtnych Ludanoch rečnil Ľudovít Kúty a Július Chybáčka o spolupráci robotníkov a roľníkov.

15. NOVEMBRA 1925 sa konali voľby do Poslaneckej snemovne a KSČ dosiahla v jednotlivých obciach tieto výsledky: v Leviciach 1143 hlasov, v Rybníku 138 hlasov, Čajkove 5 hlasov, Timačoch 7 hlasov, Tekovskej Novej Vsi spolu s Opatovou (teraz Nová Dedina) 37 hlasov, Kosihách 18 hlasov, Pukanci 14 hlasov, Bátovciach 26 hlasov, Dolných Žemberovciach 12 hlasov, Horných Žemberovciach 54 hlasov, Drženicich 16 hlasov, Bohuniach 7 hlasov, Pečeniciach 16 hlasov, Varšanoch (teraz Kalinčiakovo) 31 hlasov, Veľkých Krškanoch 38 hlasov, Čankove 14 hlasov, Horši 15 hlasov, Domadiciach 6 hlasov, Brhľovciach 28 hlasov, Nadošanoch (teraz Tekovské Trstany) 14 hlasov, Boroch 25 hlasov, Mýtnych Ludanoch 177 hlasov, Ovárkach (teraz Starý Hrádok) 8 hlasov, Novom Tekove 270 hlasov, Marušovej 64 hlasov, Malých Kozmálovciach 51 hlasov, Veľkej Kalnici (teraz Kalná n/Hr.) 166 hlasov, Loku 338 hlasov, Malej Kalnici (teraz Kalná n/Hr.) 91 hlasov, Dolnej Seči 6 hlasov, Hornej Seči 7 hlasov a vo Vyšnom n/Hr. (predtým Naďod) 5 hlasov.

6. DECEMBRA 1925 bola zakázaná demonštrácia poľnohospodárskych robotníkov proti veľkostatkárovi Schöellerovi.

20. DECEMBRA 1925 na verejnom zhromaždení KSČ v Mýtnych Ludanoch rečnil Ľudovít Duba o spoločných kuchyniach a o pozemkovej reforme.

26. DECEMBRA 1925 sa konalo verejné zhromaždenie KSČ v Loku. Rečnil poslanec Šafranko o pozemkovej reforme.

29. DECEMBRA 1925 sa konalo verejné zhromaždenie KSČ v Malých Kozmálovciach. Na zhromaždení rečnil Alexander Kostolányi o politickej situácii.

3. JANUÁRA 1926 sa konalo verejné zhromaždenie KSČ vo Varšanoch (teraz Kalinčiakovo). Na zhromaždení rečnil Michal Frtús a Emerich Iványi o pozemkovej reforme.

Na verejnom zhromaždení KSČ v Novom Tekove rečnil Július Bella a Július Ujfaluši o politickej situácii a o komunistických požiadavkách na vládu.

1. MÁJA 1926 usporiadali komunisti z Vyškoviec počte asi 90 členov demonštratívny pochod do Šiah. V sprievode niesli červené zástavy a spievali komunistické piesne.

3. MÁJA 1926 na zasadnutí mestskej rady v Leviciach predostrel člen rady a KSČ Imrich Ivan návrh na prejednanie, aby zastupiteľský zbor vyzval vládu uznať ZSSR a žiadal naviazať s ním hospodársky styky čím by sa zamedzilo biede a nezamestnanosti. Vedúci notár zamietol tento návrh s tým, že je to vec vysoko politická a žiadal návrh stiahnuť z jednaní mestskej rady.

20. MARCA 1927 sa konalo v Leviciach konferencia jednotného frontu robotníkov a roľníkov. Na konferencii sa hovorilo o význame vytvorenia jednotného frontu a o odbúravaní priemyslu na Slovensku. Na záver konferencie bola prijatá rezolúcia proti perzekúcii maďarského robotníckeho hnutia.

2. - 3. MÁJA 1928 štrajkovalo 50 robotníkov za zvýšenie miezd v kameňolome „Legiolom“ v Rybníku. Štrajkujúci žiadali zvýšenie úkolovej mzdy o 1 Kčs za 1 m³ kameňa. Do zahájenia štrajku pracovali za 8 Kčs od 1 m³.

3. JÚLA 1928 prednosta Expozitúry v Šahách hlási, že poľnohospodárski robotníci na veľkostatku v Maďarovciach (teraz Santovka) vstúpili do Komunistickej strany

13. - 16. AUGUSTA 1928 štrajkovali poľnohospodárski robotníci na majeroch v Chorvaticiach (teraz Tupá), Hokovciach a Horných Semerovciach za preplatenie diferencii medzi individuálnymi a kolektívnymi zmluvami. Štrajkujúci dosiahli vyrovnanie rozdielov. Podnecovatelia štrajku tajomník KSČ zo Šiah Duba a tajomník Medzinárodného všeodborového zväzu v Leviciach Gustav Lichner boli zatknutí.

8. FEBRUÁRA 1929 bolo podané trestné oznámenie na funkcionárov KSČ Pavla Barboriaka, Gustava Lichnera a Ondreja Dubu, za založenie tajnej mládežníckej organizácie vo Vyškovciach. Obžaloba bola podaná aj na 26 členov organizácie.

9. - 10. MARCA 1929 člen komunistickej strany Ludovít Balogh z Horných Semeroviec sa zúčastnil protifašistického kongresu v Berlíne.

13. MÁJA 1929 o 4 hodine ráno vstúpili do štrajku poľnohospodárski robotníci na veľkostatku Izidora Horna v Hokovciach. Štrajkujúci žiadali zvýšenie mzdy a deputátu.

V tento istý deň zahájili štrajk aj poľnohospodárski robotníci na majeroch Vilma a Korbas, ktoré tiež patrili statkárovi Hornovi.

13. - 16. MÁJA štrajkovali poľnohospodárski robotníci aj na veľkostatkoch vo Vyškovciach, Horných Semerovciach a na Pusta Semerovce za zvýšenie miezd a za prijatie kolektívnej zmluvy. Poľnohospodárski robotníci vo Vyškovciach okrem poľných prác zastavili aj kŕmenie dobytky. Prácu zastavili aj robotníci a robotníčky v zeleninárskej záhrade na dvore Kisváros. Proti štrajkujúcim četníctvo použilo bodákov a zranilo robotníka Štefana Ballu a zatklo Karola Vörösa. Statkár Janeček prepustil z práce 3 stálych a 44 sezónnych robotníkov. Vyhláškou bolo zakázané prichádzať do štrajkujúcich majerov, verejne sa zhromažďovať pod pokutu od 100 do 5000 korún.

8. JANUÁRA 1930 usporiadala Komunistickej strana v Leviciach demonštračný sprievod na podporu nezamestnaných. K demonštrácii došlo preto, že starosta mesta odmietol požiadavky strany na podporu nezamestnaných v ktorých požiadavkách požadovali 16 Kčs pre ženatých a 10 Kčs pre slobodných.

8. - 12. NOVEMBRA 1930 prebiehal štrajk sezónnych robotníkov z majera Andi pusta, pánsvo Arnošta Bergera v Ondrejovciach. Robotníci odmietli previesť vykopávku repy na susednom majeri, pretože im zamestnávateľ odmietol vyplatiť mzdu za deň 23. októbra. Okrem toho sa robotníci dožadovali zvýšenia mzdy za 140 korún na 200 za katastrálne jutro repy, ako na iných majeroch.

23. APRÍLA 1931 asi 40 členov komunistickej strany v Želiezovciach sa dostavilo na okresný úrad a žiadali od okresného náčelníka okamžité zahájenie núdzových prác a prijatie, poľahke umiestnenie všetkých nezamestnaných do práce.

10. - 13. JÚNA 1931 štrajkovalo 80 nádenníkov na veľkostatku Eduarda Frankla v Šarovciach. Nádenníci sa domáhali zvýšenia mzdy zo 6,50 na 9 Kčs pre ženu a z 8 na 10. — Kčs pre muža. Medzi štrajkujúcimi bolo asi 60 miestnych Cigánov. Pri jednaní zo zamestnávateľom bolo dohodnuté, že nebude sa vyplácať denná mzda, ale práca bude v akorde tak, že za jeden maďarský hold okopávania repy dostanú 49 Kčs. Táto dohoda platila do ujednaní novej kolektívnej zmluvy pre Želiezovský okres.

9. JÚLA 1931 vo večerných hodinách polícia rozohnala skupinu nezamestnaných, ktorí pri zasadnutí mestského zastupiteľstva v Leviciach zorganizovali rušivú akciu, keď v zastupiteľstve odmietli žiadosť o podporu nezamestnaných, ktorú predkladal člen KSČ a člen mestského zastupiteľstva Jozef Panko.

1. AUGUSTA 1931 rozohnala polícia v Leviciach demonštráciu a organizátora Františka Černíčka zatkla. Podľa vzoru levických komunistov usporiadali demonštračný sprievod aj členovia Komunistickej strany vo Varšanoch (teraz Kalinčiakovo).

2. NOVEMBRA 1931 polícia rozohnala komunistov na cintoríne v Leviciach pre spievanie Internacionály nad hrobmi vojakov maďarskej červenej armády, ktorí padli v roku 1919.

10. FEBRUÁRA 1932 usporiadalo 48 komunistov z Ipeľského Sokolca hladový pochod do Želiezoviec.

22. MARCA 1932 zorganizovali funkcionári KSČ

v Čate Jozef Török, Jozef Surdy a Ján Kollár medzi robotníkmi, ktorí pracovali na oprave cesty počas núdzových prác, 15 minútové protestné prerušenie práce. Prácu zastavilo 200 robotníkov na znak protestu proti uväzneniu komunistického poslanca Štefana Majora a Steinera.

5. **APRÍLA 1932** vstúpili do štrajku stavební robotníci v Leviciach, pri stavbe tabakovej sušiarne. Dôvodom k štrajku bolo nedodržiavanie kolektívnej zmluvy a nízka mzda 2 Kčs na hodinu. K štrajkujúcim sa pridalo asi 100 nezamestnaných robotníkov pod vedením Jozefa Hlaváča, Ludovíta Ivana a Vojtecha Hábera a žiadali murárskeho majstra, aby všetci boli prijatí do práce. Keď títo boli odmietnutí zastavili prácu všetci tam pracujúci robotníci.

19. **JÚLA 1932** bola trojčlenná delegácia KSČ z Levíc intervenovať na Krajskom úrade v Bratislave, v otázke nezamestnaných. Návrat delegácie nezamestnaní očakávali na stanici. Pretože výsledok jednania nepriniesol pre nezamestnaných nič, bol zorganizovaný demonštračný pochod, ktorého sa zúčastnilo asi 150 nezamestnaných. Proti demonštrantom bola vyslaná polícia, ktorá streľbou do vzduchu začala rozháňať pochodujujúci dav. Trestné oznámenie bolo podané na Jozefa Školníka a na ďalších 27 demonštrantov.

23. **JANUÁRA 1933** vstúpili do štrajku zamestnanci autodopravných živností Levického okresu. K štrajku sa pridali aj levickí nezamestnaní pod vedením senátora Mezóa. Niekoľko členná deputácia odovzdala na Okresný úrad rezolúciu s požiadavkami. Proti štrajkujúcim bola použitá četnícka asistencia.

1. **MARCA 1933** prišlo na notársky úrad v Rybníku 25 nezamestnaných, ktorí žiadali od notára stravovacie lístky. Demonštrujúcich nezamestnaných rozohnali četníci z odôvodnením, že tým predišli demonštrácii, ktorej sa malo zúčastniť asi 100 občanov z Rybníka.

1. **MÁJA 1933** sa konalo verejné zhromaždenie KSČ na námestí v Šahách. Pre vyvolávanie hesiel „Nech žije sovietska republika“ boli organizátori zhromaždenia zatknutí a námestie četníci „vyčistili bodákovým útokom“.

26. - 30. **APRÍLA 1934** trval mzdový štrajk poľnohospodárskych robotníkov na veľkostatku v Loku. Pri zatýkaní 22 poľnohospodárskych robotníkov četníci použili obušky proti štrajkujúcim.

28. **MÁJA 1934** vypukol štrajk v kameňolome na Kusej Hore pri Podlužanoch. Na organizátorov štrajku Mórica Schwarca a Michala Vetora bolo podané trestné oznámenie. Štrajk trval až do 4. júna.

28. **OKTÓBRA 1934** vstúpili do štrajku poľnohospodárski robotníci na veľkostatku v Loku, pri ktorom došlo k zrážke medzi četníkmi a štrajkujúcimi. Rozsudok bol vynesený nad 52 poľnohospodárskymi robotníkmi.

12. - 25. **SEPTEMBRA 1935** štrajkovalo 140 robotníkov pri stavbe krajskej cesty v úseku Kalná — Levice. Štrajkujúci dosiahli zvýšenie hodinovej mzdy na 2,40 Kčs. 25. septembra 1935 v Leviciach zahájilo 400 robotníkov zo všetkých oborov solidárny štrajk na podporu robotníkov pri stavbe cesty.

8. - 9. **OKTÓBRA 1935** štrajkovali robotníci pri stavbe cesty v úseku Horné Semerovce — Plášťovce za zvýšenie miezd.

7. - 13. **FEBRUÁRA 1936** štrajkovalo 50 krajčirov v Leviciach za zvýšenie mzdy.

30. **APRÍLA 1936** vstúpili do štrajku robotníci pri stavbe budovy Okresného úradu v Leviciach.

11. - 25. **MÁJA 1936** štrajkovalo asi 100 poľnohospodárskych robotníkov na veľkostatku v Loku.

15. **MÁJA 1936** vstúpili do štrajku poľnohospodárski robotníci v Dolnom Ďurade (teraz Veľký Ďur).

20. **JÚLA 1936** bol v Leviciach zahájený štrajk murárov a tesárov.

10. - 15. **APRÍLA 1937** štrajkovalo za zvýšenie miezd 164 robotníkov a mínerov v kameňolome fy Legiolom v Rybníku a Kozárovciach. Štrajkujúci žiadali zvýšenie hodinovej mzdy z 1,90 a 2.— Kčs na 2,50 Kčs a u mínerov za kubický meter štrku z 5,60 Kčs na 7.— Kčs. Požiadavky robotníkov boli čiastočne splnené.

30. **JÚNA 1938** v Leviciach vstúpili do štrajku stavební robotníci.

12. **AUGUSTA 1938** vstúpili do štrajku robotníci na stavbe cesty Malé Kozmálovce — Kozárovce. Štrajkujúci odmietli pracovať v akorde za 3,40 Kčs.

9. **OKTÓBRA 1938** Okresný úrad v Leviciach výmerom č. 2203/38 prez. zakázal činnosť Komunistickej strany v okrese. Okrem toho nariadil zaistenie majetku a všetkých písomností prevedením domových prehliadok v organizáciách aj v bytoch funkcionárov strany.



ROBOTNÍCKE HNU Tie V ŽELIEZOVCIACH A NA OKOLÍ

PAVEL KOHÚT

Začiatky robotníckeho hnutia

Želiezovce sa nachádzajú v typicky poľnohospodárskej oblasti dolného Pohronia, kde po zrušení poddanstva v polovici 19. storočia na veľkostatkoch sa začal formovať poľnohospodársky proletariát. Koncom 19. storočia nastali ďalšie zmeny. V roku 1885 bola postavená železničná trať od Štúrova po Čatu a v roku 1887 bola predĺžená až po Levice. Znamenalo to veľké oživenie hospodárstva dolného Pohronia. V roku 1893 levický statkár Schöeller so svojimi spoločníkmi dali postaviť v Pohronskom Ruskove cukrovar a rafinériu. Eszterházyovské veľkostatky v Želiezovciach a na širokom okolí stali sa zdrojmi surovín pre cukrovar, ktorý prinášal hneď od svojho vzniku veľké zisky pre svojich majiteľov.

Koncom 19. storočia bolo v Želiezovciach 5 bohatých roľníkov, asi 40 stredných a najviac bolo malých roľníkov a bezzemkov, z ktorých sa skladal poľnohospodársky proletariát. V čase poľnohospodárskych kríz, ktoré od začiatku existencie kapitalizmu zachvacovali aj Želiezovce, malí roľníci sa zadlžovali. Často boli nútení predať svoje pozemky a tak rozmnožovali rady poľnohospodárskeho proletariátu. Tento proletariát nebol jednotný — boli to deputátnici, sluhovia i sezónni robotníci. Mzdy poľnohospodárskych robotníkov bývali veľmi nízke, takže ich rodiny žili v značnej biede. Mnohí chudobní železovskí obyvatelia odišli za prácou do cudziny a mnohí z nich sa viacej ani nevrátili.

Veľa robotníkov zo Želiezoviec a okolitých dedín chodilo pracovať do cukrovaru v Pohronskom Ruskove, kde vznikol prvý väčší robotnícky kolektív. Robotníci tu už od začiatku viedli boj proti svojim zamestnávateľom o zvýšenie miezd a za skrátenie pracovného času. Pracovný čas v cukrovaroch trval 12—14 hodín denne. Ako robotníci v cukrovaroch, tak aj poľnohospodárski robotníci na veľkostatkoch sa začali organizovať v sociálnodemokratickej strane, ktorá bola vtedy jedinou robotníckou stranou v štáte.

Želiezovce v Československej republike

Po skončení prvej svetovej vojny sa Rakúsko-Uhorsko rozpadlo. Pod vplyvom Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie Česi a Slováci si vybojovali samostatný štát — Československú republiku, ktorá bola vyhlásená 28. októbra 1918. Želiezovce so svojím okolím boli začlenené do ČSR. Obyvateľstvo s radosťou víťalo ukončenie prvej svetovej vojny, ale vznik ČSR prijal s určitou nedôverou, lebo bolo väčšinou maďarskej národnosti.

So vznikom ČSR prestal u nás národnostný útlak, ale keďže v novom štáte sa vlády zmocnila buržoázia, sociálny útlak trval ďalej. Keď si v marci roku 1919 v susednom Maďarsku tamojší pracujúci ľud vytvoril Maďarskú republiku rád, už 21. marca československá vláda povolávala brancov do armády. Ich značná časť nechcela nastúpiť do buržoáznej armády a tak vyhlásila mobilizáciu všetkých

vojakov do 40 rokov. Avšak železovskí obyvatelia viac sympatizovali s maďarskou Červenou armádou a preto došlo k nepokojom. Náladu ľudu zneužili maďarskí nacionalisti, ktorí zorganizovali demonštračný sprievod cez Želiezovce. Provokatéri poštvávali obyvateľov maďarskej a slovenskej národnosti proti sebe, strhávali mobilizačné plagáty, spievali maďarské nacionalistické piesne a strieľali do vzduchu. Keď sprievod prišiel do stredu mesta, veliteľ československých četníkov vydal rozkaz strieľať do zhromaždeného ľudu. Vyše štyridsať ľudí bolo zranených a päť ich zostalo na mieste mŕtvych. Zabití boli Ján Naď, Karol Šéda, Karol Feješ a dve dievčence Váraiove.

Keď sa maďarská Červená armáda priblížila k Želiezovciam, miestna chudoba a aj chudoba z okolitých obcí sa pridávali ku nej. Na území ovládanom Červenou armádou proklamovali diktatúru proletariátu. Politickí komisári zakladali dedinské, mestské, okresné i župné direktoriá, ktoré mali viesť dočasnú správu a mali pripraviť voľby do miestnych rád. Trojčlenné výkonné výbory boli zakladané vo všetkých obciach. Červená armáda bola u nás celý jún roku 1919 a tak direktoriá urobili aj kus práce — pripravovali akciu znárodňovania; začali s vyvlastňovaním veľkostatkárskej pôdy; organizovali dobrovoľníkov na pomoc bojujúcej Červenej armáde, zastavili vydávanie buržoáznej tlače a vydávali len tlač proletársku.

Po ultimáte Parížskej mierovej konferencie maďarská Červená armáda musela ustúpiť z územia ČSR a s jej odchodom zanikla Slovenská republika rád a potom aj Maďarská republika rád. Vojaci Červenej armády sa vracali domov. Prichádzali aj železovskí občania, na ktorých československí četníci striehli a väznili ich. Tak Ján Šuppen bol väznený za 6 mesiacov v Terezíne. Väznený bol aj Jónáš Vank a ďalší príslušníci ČA.

V roku 1920 v ČSR neboli povolené žiadne manifestácie, demonštrácie alebo oslavy. No aj napriek tomuto zákazu v Želiezovciach, ktoré sa stali sídlom nového okresu, oslavy 1. mája boli dôstojné a zišlo sa na nich vyše 5 tisíc ľudí z okolitých obcí. Do mesta prišli väčšinou poľnými cestami, lebo na hlavných cestách boli rozostavané četnícke hliadky, ktoré vracali ľudí naspäť.

Voľbami v roku 1920 náš pracujúci ľud dokázal, že chce mať svoj štát socialistický, lebo viac ako polovicu všetkých hlasov odovzdal socialistickým stranám. Predseda Československej sociálnodemokratickej strany Tusar sa stal predsedom vlády ČSR. On i ďalší vodcovia sociálnej demokracie prislúhovali buržoázii a preto sa členstvo sociálnodemokratickej strany rozdelilo na ľavicu a pravicu. Pravica spolupracovala s buržoáziou, ale ľavica viedla rozhodný boj proti vykorisťovateľom. Keď sa za pomoci buržoázie pravica zmocnila Ľudového domu v Prahe, ľavica vyzvala robotníctvo do generálneho štrajku, ktorého sa zúčastnili aj železovskí robotníci na okolitých veľkostatkoch a v cukrovaroch v Pohronskom Ruskove. Dňa 16. decembra

1920 vstúpili do štrajku všetci robotníci vtedajšieho Želiezovského okresu.

Hoci četníci a vojsko štrajk potlačili, predsa sa v ňom ukázala jednota a sila nášho robotníctva. Od Lubochnianskeho zjazdu v januári roku 1921 príslušníci sociálnodemokratickej ľavice, ktorých bolo v Želiezovciach veľa, sa začali považovať za komunistov. Keď v máji roku 1921 bola založená KSČ, už začiatkom júna 1921 vznikla miestna organizácia KSČ aj v Želiezovciach a postupne v celom Želiezovskom okrese. KSČ vznikla z ľavice Československej sociálnodemokratickej strany, ktorej absolútna väčšina členstva v bývalom Želiezovskom okrese prešla do KSČ. V Želiezovciach najstaršími členmi KSČ boli Ľudovít Tóth, František Brandes, Ernest Soldan, František Mohári, Ján Šuppen, Ľudovít Bendák, Gejza Hikkel, Štefan Molnár, Jozef Juhás, Ľudovít Krupec, Ondrej Mihály, František Čudai, Ľudovít Čenky a i.

Boje KSČ za práva robotníkov a ostatných pracujúcich

Po pribudnutí slobôd buržoáznej demokracie sa robotníctvo bránilo proti znižovaniu miezd štrajkami. Po potlačení decembrového štrajku prišla ďalšia vlna štrajkov. Už 29. marca 1921 začali štrajkovať robotníci v Bajke a Ondrejovciach a od 15. apríla sa štrajk rozšíril na široké okolie. Vtedy v Tekovských Lužanoch štrajkovalo 420 robotníkov, v Kalnej 120, v Leviciach 414, v Pohronskom Ruskove 120, v Šarovciach 700 a v Želiezovciach 711 poľnohospodárskych robotníkov. V nasledujúcich dňoch sa štrajk rozšíril na väčšinu obcí Levického a Želiezovského okresu. KSČ organizovala štrajky aj v nasledujúcich rokoch a viedla robotníkov v boji za ich práva.

V r. 1923 sa v ČSR konali voľby do obecných zastupiteľstiev, v ktorých KSČ v Želiezovciach dosiahla veľké víťazstvo — z 30 kandidátov bolo zvolených až 18 komunistov. V ČSR bolo vtedy 36 politických strán a mnohé z nich mali organizácie aj v Želiezovciach, ale po celý čas existencie buržoáznej ČSR najsilnejšou politickou stranou v Želiezovciach zostávala KSČ, z radov ktorej bývali volení aj starostovia obce.

Do boja proti vykorisťovateľom sa KSČ snažila získať za svojich spojencov malých roľníkov. Preto v januári 1928 zvolala okresnú konferenciu maloroľníkov Želiezovského okresu. V prevolaní konferencie sa konštatovalo, že zatiaľ čo mal byť rozparcelovaný každý veľkostatok nad 150 k. j., veľkostatok grófa Breunera v Želiezovciach a ich okolí má výmeru až 17.000 k. j. (t. j. 10 tisíc ha). Z nich síce bolo rozparcelovaných 6.000 k. j., ale tak, že 5.000 k. j. dostali majitelia cukrovaru v Pohronskom Ruskove a zvyšok si rozdelili príslušníci Republikánskej strany. KSČ zastávala požiadavku, že pôda patrí tým, ktorí na nej pracujú.

Dňa 5. februára 1928 konala sa druhá konferencia maloroľníkov Želiezovského okresu. Hlavný referát tu predniesol komunistický poslanec E. Šafranko. Hovoril hlavne o pozemkovej reforme a o daniach, ktoré gniavili ľud. Delegáti konferencie sa zhodli na tom, že maloroľníci za svoje požiadavky musia bojovať ruka v ruke s robotníkmi.

Na výzvu želiezovskej konferencie maloroľníkov

odpovedali aj maloroľníci Levického a Lučeneckého okresu, ktorí mali podobnú konferenciu v Leviciach dňa 4. marca 1928. Želiezovská konferencia mala veľký ohlas v celej ČSR. Okresné konferencie maloroľníkov sa potom konali aj v iných okresoch a nakoniec to viedlo k zvolaniu celoslovenskej konferencie maloroľníkov, ktorá sa konala 4. novembra 1928 v Leviciach.

„Červený deň“ v Želiezovciach

V roku 1928 pod vedením KSČ boli organizované tzv. „Červené dni“ po celej ČSR. OV KSČ v Želiezovciach plánoval usporiadať „Červené dni“ na 7 miestach — v Želiezovciach, Lontove, Šalove, Tek. Lužanoch, Hontianskej Vrbici, Jure nad Hronom a v Čate. Buržoázne úrady tieto zhromaždenia nepovolili.

Okresný náčelník si pre každý prípad ako posilu vyžiadaval do Želiezovského okresu 30 četníkov, z ktorých 24 posilnilo četnícky oddiel v Želiezovciach a 6 četníkov bolo pridelených na slabšie obsadené četnícke stanice v bývalom Želiezovskom okrese.

Keďže vo voľbách absolútnu väčšinu hlasov získali komunisti, aj starosta obce bol z radov komunistov. Na príkaz okresného náčelníka četníci urobili domové prehliadky u vtedajšieho starostu Želiezovčana Gejzu Kováčika, ďalej u Pavla Košťana, Júliusa Šomodiho, Jána Šuppena a i. Našli a zhabali mnoho plagátov, tlačív, letákov a inej komunistickej tlače. No hoci predstavitelia československej buržoázie proti komunistom robili všetko možné, „Červený deň“ v Želiezovciach sa aj tak uskutočnil.

Dňa 8. júla 1928 o 7.00 hod. ráno v Želiezovciach začalo pribúdať ľudí, ktorí sem prichádzali z okolitých obcí. O 9. hod. okresnému náčelníkovi v Želiezovciach četníci podávali správy, že veľa ľudí prichádza do mesta smerom od Svodova a od Hontianskej Vrbice. Na jeho príkaz boli vyslané ďalšie četnícke hliadky, ktoré všetkých prichádzajúcich ľudí legitimovali. Zaistili 17 osôb, u ktorých nenašli žiadne doklady. Medzi zaistenými bol aj Augustín Lichner, tajomník KSČ z Levíc, ďalej Ondrej Duba zo Šiah, a i.

Četníci rozháňali ľudí, ktorí sa zhromažďovali do väčších húfov. Aj tak sa im nepodarilo dav celkom rozohnať, lebo okolo 10. hodiny asi tisíc ľudí v sprievode prešlo hlavnou ulicou cez stred mesta. Demonstranti spievali revolučné piesne a prevolávali heslá: „Chceme prácu!“, „Sláva soviatom!“, „Nech žije Sovietsky zväz!“ a pod. Četníci sa viackrát pokúsili rozohnať pochodujúci dav, ale sa im to nepodarilo. Absolútna väčšina demonstrantov cez mesto prešla. „Červený deň“ v Želiezovciach ukázal, že v pracujúcom ľude je mohutná sila, ktorá sa nedá pokoriť žiadnym násilím. Komunistická strana Československa získala medzi pracujúcim ľuďom južného Pohronia veľkú autoritu.

Roky nezamestnanosti

Po V. zjazde KSČ prešla k pružnejšej roľníckej politike. Dňa 22. decembra 1929 v Želiezovciach sa konala okresná konferencia jednotného frontu maloroľníkov, domkárov a želiarov (poľnohospo-

dárski robotníci), ktorej sa zúčastnilo 24 delegátov z celého Želiezovského okresu. Hlavnými rečníkmi boli súdruh Školník z Levíc a komunistický poslanec, maloroľník zo Sásy. Účastníci konferencie sa dožadovali zrušenia daní, exekúcií. Pod vedením KSČ bol utvorený aj akčný výbor jednotného frontu.

Aj v roku 1930 a v nasledujúcich rokoch robotníci a maloroľníci pod vedením KSČ viedli boj za svoje práva. Začiatkom roku 1932 sa železovskí komunisti pripravovali na Medzinárodný deň boja proti nezamestnanosti, ktorý bol určený na 10. februára. Okresný náčelník ho zakázal. Aj napriek tomu ráno 10. februára 1932 sa začal veľký hladový pochod nezamestnaných robotníkov cez Želiezovce. Prišli nezamestnaní aj z okolitých dedín. Demonstranti prevolávali: „Dajte nám prácu!“, „Dajte nám chlieb!“, „Dajte nám slobodu!“, „Dolu s buržoáziou!“ „Nech žije socialistická revolúcia!“ a pod.

Prvomájové oslavy boli aj v krízových rokoch dôstojné. V roku 1933 KSČ v Želiezovciach žiadala okresný úrad, aby povolil oslavy 1. mája. Žiadosti bolo vyhovené s určitými podmienkami. Sprievod sa mal začať o 10. hodine; boli vyhradené ulice, ktorými mohol sprievod prejsť; mohli sa ho zúčastniť len organizácie z Čaty, Tekovských Lužian, Jura nad Hronom a zo Šalova. Ďalej bolo nariadené, aké nápisy sa môžu v sprievode niesť a aké tam byť nesmú. Školopovinná mládež sa nesmela zúčastniť sprievodu.

Prvomájové oslavy prebiehali podľa daných pokynov. Slávnostným rečníkom bol Štefan Šomodí, ktorý medzi iným hovoril o biele vykorisťovaného pracujúceho ľudu a o jeho boji za svoje práva. S prejavom a priebehom osláv boli spokojní všetci prítomní. Všetko bolo v medziach vtedajších zákonov. Ani štátny zástupca nemal žiadne námietky proti slávnostnému prejavu. Len na zakončenie Šomodí zvolal: „Nech žije sovietske Rusko!“ To už presiahlo medze vtedajších zákonov a Šomodí bol za tento výrok prenasledovaný, súdený a väznený.

Mnohí malí roľníci, remeselníci a drobní podnikatelia sa v čase krízy zadlžili. Keď nevládali dlhy splácať a platiť dane, okresný úrad posielal k nim exekútorov, ktorí predávali ich hnuteľný i nehnuteľný majetok na verejnej dražbe. Želiezovskí komunisti v najväčšej tajnosti pripravovali letákovú akciu „Von s exekútormi z dediny!“ (Ki a végrehajtóval a faluból). Do rána 18. novembra 1934 rozhádzali mnoho letákov po dvoroch v Želiezovciach a v okolitých dedinách. Ráno už četníci hľadali páchatelov. Urobili domové prehliadky u týchto občanov: Ľudovít Berka, Ondrej Berka, Arnošt Soldan, František Melcer, Ondrej Mihály a Jonáš Daniel. Četníci vtedy nenašli nič. Touto akciou komunisti dosiahli, že vtedajšie úrady museli exekúcie zastaviť.

V roku 1935 boli parlamentné voľby. Ako v každých voľbách, tak aj v týchto KSČ v Želiezovciach si udržala prvenstvo. Želiezovskí četníci za komunistickú agitáciu najviac prenasledovali Rudolfa Furindu z Turej, ktorý bol agilným komunistickým agitátorom pre obce Jur nad Hronom, Zemliare, Turá, Tekovský Hrádok, Bajka a Ondrejovce.

Nebezpečie fašizmu

V čase nebezpečia vzmáhajúceho a šíriaceho sa fašizmu členovia KSČ v Želiezovciach vysvetľovali ostatným spoluobčanom nebezpečenstvo, ktoré hrozí zo strany Nemecka. Za tým účelom dňa 22. marca 1936 o 9. hodine bola aj verejná schôdza KSČ, ktorej sa zúčastnila väčšina železovských obyvateľov. Buržoáznym predstaviteľom však bol bližší nemeckí fašizmus ako československí komunisti, lebo hneď na začiatku schôdze četníci zaistili hlavného rečníka Alexandra Majora, tajomníka KSČ zo Sečianok pri Krupine a schôdzu rozpustili.

ÚV KSČ v roku 1936 v celej ČSR zaviedol medziokresnú súťaž v získavaní nových členov do KSČ, a to pod heslom „Získavanie bojového víťazstva“. Komunisti Želiezovského okresu sa zapojili do súťaže a v celoštátnom meradle zvíťazili. Za odmenu dostali moskovskú červenú zástavu. Zástava bola pekne vyzdobená, dlhá 3 m, široká 1,5 m. Komunisti Želiezovského okresu boli na ňu veľmi pyšní. Za fašistickej okupácie ju zobrali bezpečnostné orgány a viac jej nebolo.

V čase občianskej vojny v Španielsku všetky komunistické a pokrokové robotnícke strany posielali vláde ľudového frontu do Španielska pomoc. Z celého sveta sa hlásili dobrovoľníci, ktorí bojovali po boku armády ľudového frontu proti fašistom. Z bývalého Želiezovského okresu v Španielsku bojovali títo dobrovoľníci:

1. František Lassab, Šalov
2. František Kakurda, Zbrojníky
3. Rudolf Mikurčík, Tekovský Hrádok
4. Alexander Tóth, Hronovce (Domaša)
5. Gejza Molnár, Hronov
6. Alexander Sedláček, Čata
7. Gejza Kovalocký, Tekovské Lužany
8. Štefan Bakai, Hontianska Vrbica
9. František Očenáš, Želiezovce
10. Ľudovít Bendák, Želiezovce

Želiezovskí komunisti robili zbierky v prospech bojujúcej španielskej armády, ale buržoázne úrady ich stíhali a väznili. Tak v Želiezovciach bol znovu zaistený a potom uväznený Alexander Major, tajomník KSČ zo Sečianok, ďalej Rudolf Furinda z Turej, potom Jolana Lovičeková, Dezider Vyšehradský a Ľudovít Bóc zo Sikenice (Veľký Pesek) a i. Perzekúcia zo strany úradov bola čoraz väčšia. Už trestali nielen organizátorov zbierok, ale aj darcov. Ani oslavy 1. mája 1937 neboli povolené, preto železovskí komunisti oslávili 1. máj skromne a nenápadne v starom hostinci „U Števu“.

Na obranu ČSR proti vzmáhajúcejmu sa fašizmu KSČ navrhovala, aby sa vytvoril jednotný a ľudový front. Predstavitelia buržoázie to nechceli pochopiť a robili proti KSČ rôzne opatrenia. Okresný náčelník v Želiezovciach vo svojom nariadení pre notárov a četnícke stanice uviedol: „... KSČ v poslednej dobe vyvíja zvláštnu činnosť, ktorej účelom je aj v ČSR organizovať jednotný front po spôsobe francúzskeho alebo španielskeho...“ Ďalej okresný náčelník uviedol pokyny pre notárov a veliteľov četníckych staníc, ako majú maršovať snahy KSČ.

Ľudovít Bendák zo Želiezovciac si už v roku 1936 podal žiadosť o vydanie pasu do Francúzska, aby odtiaľ mohol ísť bojovať ako interbrigadista do

Španielska. Ale okresný náčelník v Želiezovciach Packo, ktorý Bendáka poznal ako revolucionára, zamietol vydanie cestovného pasu. V roku 1937 sa stal okresným náčelníkom v Želiezovciach dr. Mišík, ktorý Bendáka tak dobre nepoznal a tak mu cestovný pas vydal.

Ludovít Bendák odišiel z Francúzska do Španielska, kde sa ako interbrigadista zúčastnil bojov proti fašistom pri Terueli, Sagunto, Huesca, Belchita, Tortosa. Začiatkom roku 1939 aj s ostatnými spolubojovníkmi bol prepravený do Francúzska, kde bojoval proti nemeckým fašistom. Po návrate do Želiezoviec ho maďarské úrady dali uväzniť. Z väzenia sa vrátil až v júni 1945, keď už Želiezovce a celú našu vlasť oslobodila Sovietska armáda.

Želiezovce cez druhú svetovú vojnu

Viedenskou arbitrážou sa Želiezovce a celé južné Slovensko dostali do horthyovského Maďarska, kde slobody pre pracujúci ľud bolo oveľa menej, ako v buržoáznom Československu. Po pripojení k Maďarsku činnosť KSČ bola zastavená a jej majetok zhabaný. Už 9. októbra 1938 bezpečnostné orgány v Želiezovciach urobili domové prehliadky u Ondreja Mihálya, Jána Salaja, Štefana Vaneka. Ernesta Soldana, Imricha Géciho, Ludovíta Čenkyho a i. Žandári ponachádzali u nich členské známky, časopisy, letáky, červené zástavy a pod.

Maďarské úrady zaviedli evidenciu „nespoľahlivých“ občanov, do ktorej pozapisovali nielen komunistov, ale všetkých tých, ktorí prejavovali nesúhlas s fašistickými poriadkami. Týchto „nespoľahlivých“ často predvolávali na kontrolu na žandárske stanice. Tak tomu bolo aj v Želiezovciach, kde bolo veľa osôb v uvedených zoznamoch. Ťažké časy doľahli aj na obyvateľstvo slovenskej národnosti, ktoré rozlišovali na starousadlé a novousadlé. Po obsadení južného Slovenska maďarské úrady nariadili, aby všetci slovenskí kolonisti ihneď opustili územie Maďarska a aby na mieste nechali svoj hnuteľný a nehnuteľný majetok. Slovenskí kolonisti, ktorí si súkromne kúpili pozemky, mohli sa vrátiť naspäť až koncom roku 1939; všetci ostatní sa vrátili až po oslobodení na konci druhej svetovej vojny.

Po okupácii južného Slovenska Želiezovský okres zanikol. Obce z východnej časti bývalého Želiezovského okresu pripadli k Šahanskému okresu a Želiezovce s ostatnými obcami pripadli do Levického okresu. Dňa 28. októbra 1938 dovtedajší okresný náčelník v Želiezovciach dr. Jozef Mišík odovzdal vedenie okresu novému okresnému náčelníkovi a hlavnému komisárovi politickej správy Štefanovi Szilágyimu. Okresný úrad bol prenesený do Levíc. Maďarské horthyovské vojská obsadzovali južné Slovensko do 10. novembra 1938. V roku 1939 Želiezovce a okolité obce žiadali znovuzriadenie Želiezovského okresu, ale tejto žiadosti nebolo vyhovené.

Maďarské bezpečnostné orgány stále sledili za komunistami ako za nebezpečným živlom pre horthyovské Maďarsko. Udavači im v tom vďačne pomáhali a tak žandársky veliteľ v Želiezovciach v roku 1939 si zostavil tento zoznam želiezovských komunistov:

1. Bendák Ludovít, 2. Bóc Ludovít, 3. Čenky Ludovít, 4. Čudai František, 5. Čomor Ján, 6. Garai Štefan, 7. Garai Karol, 8. Géci Imrich, 9. Géci Ján, 10. Hajnovič Ján, 11. Házik Koloman, 12. Kemencei Štefan, 13. Kissimon Michal, 14. Kiskováč Štefan, 15. Köpenci Jozef, 16. Krištof Jozef, 14. Krupec Ludovít, 18. Lakó Ján, 19. Mokoš Alexander, 20. Meller Dávid, 21. Mihály Ondrej, 22. Mihály Ludovít, 23. Molnár Alexander, 24. Nitrai Ludovít, 25. Oravec Ján, 26. Pap Štefan, 27. Pástor Ludovít, 28. Piatnik Peter, 29. Porubský Štefan, 30. Soldan Ernest, 31. Takáč Štefan, 32. Tóth Ján, 33. Víboch Ján. Niektorí z nich neboli nikdy členmi KSČ, ale keďže sa takýmto spôsobom dostali na zoznam, žandári ich pravidelne kontrolovali. Ernest Soldan, Ján Šuppen, Jozef Krištof, Karol Feješ, Ludovít Čenky, Ondrej Mihály a ešte mnohí iní v čase maďarskej okupácie boli väznení a niektorí z nich skúsili aj koncentračné tábory

V čase maďarskej okupácie sa želiezovskí komunisti schádzali ilegálne na mnohých miestach, ale najčastejšie v starom hostinci „U Števkú“. Ich schôdze mali skôr charakter tajného dorozumievania, lebo do hostinca často prišiel aj niekto z cudzích. Ilegálne pracovala KSČ v celom vtedajšom Levickom okrese. Vedúci levických komunistov navdiazal spojenie s ilegálnou komunistickou skupinou v Nových Zámkoch, ale v roku 1940 maďarské bezpečnostné orgány ich činnosť odhalili, väčšinu z nich pochytili a uväznili.

Postavenie pracujúceho ľudu vo fašistickom Maďarsku sa ešte zhoršilo, keď sa dostali k moci „nylaši“ — verní prísluhovači nemeckých fašistov. Za ich vlády komunisti boli pod stálym dozorom. Aj rádiové prijímače pozbierali od obyvateľstva, aby sa ľud nedozvedel, že sa nezadržateľne približuje osloboditeľská Sovietska armáda.

Koncom decembra 1944 vojská Sovietskej armády prišli až po Hron, kde front potom stál tri mesiace. Želiezovce boli v rukách Nemcov, ktorí si počínali panovačne a s obyvateľstvom zaobchádzali neľudsky. Obyvatelia im museli budovať zákopy. Nemeckí fašisti ich vždy vyhánali pracovať na tie najnebezpečnejšie miesta. Celé tri mesiace trvali prestrelky.

Dňa 22. januára 1945 vo včasných ranných hodinách nemeckí vojaci zistili, že ich telefónne dróty sú popotrehané. Z toho činu obvinili želiezovských komunistov a boli blízko pravdy. Všetkých ľudí, ktorí v tú noc kopali zákopy, sústredili do školskej budovy, kde ich zadržali zatvorených v telocvični až do obeda. Nemci sa vyhrážali, že ak sa páchatelia nenájdu, postrieľajú všetkých prítomných. Želiezovčania boli preľaknutí na smrť, ale nenašiel sa nikto, kto by bol zradil, hoci o páchateloch vedeli takmer všetci. Práve vtedy zaútočili sovietske vojská; na civilov v telocvični sa temer zabudlo a nemecké stráže ich nakoniec prepustili domov.

Keď sa blížil front k Želiezovciam, nemeckí vojaci poodvážali z mesta všetko obilie a keď už front stál pri Hrone, vojaci chodili po domoch a brali všetok dobytok, ošpané, sliepky, husi, kačky, morky a pod. Celé tri mesiace strely dopadali na Želiezovce. V meste nebolo nepoškodenej budovy. Nemeckí vojaci pred svojím útekom z mesta zničili najprv rímskokatolícky a potom reformátsky

kostol, vyhodil do vzduchu most cez Hron, zničil trať a pod.

Veľa železovských obyvateľov cez druhú svetovú vojnu prišlo o život. Mnohí ranení boli ošetrovaní vo vojenských poľných nemocniciach, kde niektorí z nich aj zomreli a boli na mieste pochovaní. Mnohé rodiny, väčšinou židovské, boli väznené v koncentračných táboroch, kde ich nemeckí fašisti aj usmrtili. Odhaduje sa, že cez druhú svetovú vojnu prišlo o život asi 180 železovských obyvateľov.

Keď nemeckí vojaci utekali, evakovali obyvateľstvo Železoviec. Ľudia hnali smerom Čatu a Nové Zámky. Avšak ľudia sa cestou trafilí a postupne sa vracali domov. Fašisti na ústupe ničili všetko.

Konečne prišiel 25. marec 1945, keď slávna Sovietska armáda oslobodila Železovce a celé Pohronie. Železovčania víťali sovietskych vojakov ako svojich priateľov a osloboditeľov. Vojaci sa však len nakrátko zvtali s našimi ľuďmi a hnali nepriateľa ďalej.

Pri oslobodzovaní Železoviec padlo viac sovietskych vojakov — jeden bol pochovaný pri MNV, traja v parku a 24 v strede mesta. Po vojne boli ich pozostatky odvezené do Štúrova.

Front prešiel, vojna sa skončila a život sa vracal do normálnych koľají. Ihneď po oslobodení Železoviec komunisti obnovili organizáciu KSC. Najprv bolo v nej 32 členov, ale každým dňom pribúdali noví členovia. Ešte za prítomnosti sovietskych vojakov bol zostavený MNV, ktorý prevzal správu mesta. Podobne to bolo aj v okolitých obciach. V Železovciach bola zostavená aj ozbrojená milícia, ktorá mala 42 mužov. Vedúcimi činiteľmi v Železovciach sa stali Ľudovít Tóth, Ján Šuppen, Ondrej Mihály, Ernest Soldan a ďalší. Prišli roky mierovej výstavby.

Mierové budovanie

Miestne orgány v Železovciach a v okolitých obciach zohrali významnú úlohu pri rekonštrukčných prácach, v zásobovaní obyvateľstva a hlavne v obmedzovaní moci veľkostatkárov a nepriateľov pracujúceho ľudu. V týchto orgánoch začali nadobúdať veľký vplyv komunisti.

Po oslobodení nášho územia nebolo dovolené viac obnovovať politické strany, ktoré v posledných rokoch prislúhovali fašistickému zriadeniu. Preto si slovenská buržoázia založila Demokratickú stranu, do ktorej vstúpilo aj veľa roľníkov. Boli založené aj Strana práce a Strana slobody, ale tieto nezohrali veľkú úlohu v slovenskom politickom živote. V roku 1946 konali sa voľby, v ktorých KSC [KSS] v Železovciach získala väčšinu hlasov. Avšak silné pozície v niektorých okolitých obciach získala aj Demokratická strana.

Komunisti sa snažili plniť Košický vládny program, ale predstavitelia Demokratickej strany im robili všade prekážky. Komunisti celé svoje úsilie vynakladali na to, aby veľkostatkársku pôdu dostali tí ľudia, ktorí na nej pracovali. Keď malí roľníci zistili, že Demokratická strana je za zachovanie veľkostatkov, tak ju opúšťali a vstupovali do KSC. Na Slovensku Demokratická strana mala v rukách Povereniecťvo poľnohospodárstva, ale aj napriek to-

mu zásluhou komunistov pozemková reforma v Železovciach a na okolí prebiehala. Predstavitelia DS sa snažili ešte oddialiť vydanie dekrétov prídelcom pôdy, ale víťazný február 1948 o tom rozhodol inak.

Eszterházyovské veľkostatky v Železovciach a na okolí v poslednom čase vlastnila grófka Ernestína Breunnerová, ktorá sa vydala za grófa Kuno Coudenhove. V čase maďarskej okupácie grófka bola už vdova a bola vo vysokom veku, preto jej majetky spravovali príbuzní. Keď sa blížil front k Železovciam, páni zmizli z kaštieľa. Po skončení vojny boli veľkostatky skonfiškované. Na vyše dvetisíc hektárovej ploche boli zriadené Štátne majetky a ostatná pôda bola pridelená deputátnikom, bezzemkom a malým roľníkom. Pracujúci ľud sa už nemusel báť nezamestnanosti, lebo prestalo veľkostatkárske vykorisťovanie.

V rokoch 1947 — 1948 bol už u nás vytýčený dvojiročný plán, splnením ktorého sa obnovilo vojnou zničené hospodárstvo. Vtedy bola v Železovciach zriadená STS. Medzi vládou Československa a vládou Maďarska bola dohodnutá výmena obyvateľstva a tak 40 rodín zo Železoviec odišlo do Maďarska a z Maďarska do Železoviec prišlo 38 rodín slovenskej národnosti. Všetci noví spoluobčania dostali rodinné domy, pôdu a všetci sa zapojili do budovania nášho národného hospodárstva.

Pôda sa dostala do rúk tých, ktorí na nej pracovali. Malí roľníci sa pri rôznych prácach spolčovali a navzájom si pomáhali. Medzi ľuďmi na dedine začali vznikať nové vzťahy — odlišné od vzťahov za kapitalizmu. V máji 1949 sa konal IX. sjazd KSC, ktorý vytýčil líniu výstavby socializmu v našej vlasti. V jeho uznesení bola zdôraznená úloha kolektívizácie poľnohospodárstva ako jedna zo základných podmienok pre víťazstvo socializmu.

Už v jarných mesiacoch r. 1949 prívrženci kolektívizácie poľnohospodárstva začali konať. Bývalí deputátnici a malí roľníci z Turej si ako prví založili prípravný výbor a hneď potom aj jednotné roľnícke družstvo. JRD v Železovciach bolo založené v roku 1950. Malí roľníci si zakladali JRD aj v ďalších obciach. Kolektívizácia poľnohospodárstva pod vedením KSC úspešne pokračovala najmä v r. 1951—1953. Tu sa narazilo na ťažkosti, ktoré spôsobil odpor veľkých roľníkov. Títo do značnej miery ovplyvňovali aj časť stredných roľníkov.

Na začiatku kolektívneho hospodárenia družstevníci zápasili s mnohými ťažkosťami — bolo treba vybudovať maštale pre družstevné veľkokochovy, družstvá zásobiť poľnohospodárskymi strojmi, na vedúce miesta hľadať schopných ľudí a pod. Ťažkosti a prekážky boli prekonané a v rozvoji poľnohospodárstva nastal veľký rozmach. V r. 1960 socialistický sektor obhospodároval vyše 90 % pôdy a v roku 1970 až 97 % všetkej poľnohospodárskej pôdy.

Rast ha výnosov hlavných plodín v roku 1956 — 1970:

| Plodina | ha výnos v r. 1956 | ha výnos v r. 1970 |
|--------------|--------------------|--------------------|
| Pšenica | 21,8 q | 34,0 q |
| Jačmeň | 18,5 q | 31,4 q |
| Kukurica | 19,6 q | 39,3 q |
| Cukrová repa | 161,9 q | 410,8 q |

Jednotné roľnícke družstvá sa upevnili, hodnota pracovnej jednotky sa zvyšovala a životná úroveň družstevníkov sa postupne dostávala na patričnú úroveň. V r. 1970 priemerná ročná odmena jedného stáleho pracovníka JRD bola 17.430 Kčs. Takéto dobré úspechy sa mohli dosiahnuť len dobrou, premyslenou a cieľavedomou prácou KSČ na úseku poľnohospodárstva.

V r. 1964 v Želiezovciach bol utvorený závod Želiezobrodské sklo, ktorý teraz zamestnáva 350 robotníkov, väčšinou žien, čím sa zlepšila zamestnanosť na okolí. V cukrovare v Pohronskom Ruskove v sezóne býva zamestnaných vyše tisíc robotníkov. Mnohí robotníci a iní zamestnanci chodia pracovať do Levíc, Tlmáč, alebo iných oblastí našej vlasti. Životná úroveň pracujúceho ľudu rýchle vzrástla. Veľa sa vykonalo aj v rozvoji bytovej výstavby, obchodu, dopravy, zdravotníctva, školstva, kultúry a pod.

Po víťaznom Februári 1943 sa zabezpečila elektrifikácia všetkých obcí, bolo postavených mnoho rodinných domov, zabezpečená modernizácia bývania, rozšírila sa obchodná sieť a pod., takže postupne mizol rozdiel medzi dedinou a mestom. Veľký rozvoj bol aj v doprave. Po oslobodení sa zaviedli autobusové spojenia do každej obce. Keď k tomu pripočítame osobné autá, ktorých u nás z roka na rok pribúda a iné vozidlá, tak vidíme obrovský rozmach životnej úrovne. Prudký rozvoj dopravy si vyžiadal od základu prebudovať naše cesty. Po oslobodení na okolí Želiezovciac neboli bezprašné cesty a teraz temer všetky obce sú pospájané bezprašnými cestami.

Naše zdravotníctvo

Po stránke zdravotnej Želiezovce so svojim okolím boli veľmi zanedbanou oblasťou. Lekárska starostlivosť bola na nízkom stupni. Predchádzajúce režimy sa nestarali o zdravie pracujúceho človeka. Dôležité bolo, aby robotník vládol pracovať na veľkostatku alebo v továrni. Po oslobodení v celej oblasti boli len traja lekári.

Aj na úseku starostlivosti o zdravie človeka v Želiezovciach a na okolí došlo k obratu za socialistického zriadenia. Vo všetkých väčších obciach boli vybudované zdravotnícke strediská, bola zabezpečená lekárska a iná zdravotnícka starostlivosť. V r. 1964 v Želiezovciach bola vybudovaná nemocnica s poliklinikou. Teraz je v Želiezovciach a na okolí vyše 40 lekárov a niekoľko stoviek zamestnancov v zdravotníctve, ktorí majú k dispozícii moderné zdravotnícke zariadenie.

Starostlivosť o zdravie pracujúceho človeka dosiahla u nás vysokú úroveň v rámci nášho socialistického štátu, v ktorom pod vedením KSČ si vládne sám pracujúci ľud, kde všetká snaha a starostlivosť je zameraná na človeka a na jeho dobro.

Rozvoj školstva

Nevie sa, kedy bola v Želiezovciach zriadená prvá škola. V minulom storočí Želiezovské deti už navštevovali cirkevné školy, a to rímskokatolícku, ktorá bola najprv jednotriedna a neskoršie trojtriedna, a ev. ref., ktorá bola sprvu jednotriedna

a potom dvojtriedna. Obidve školy boli s vyučovacím jazykom maďarským, a to aj po vzniku Československej republiky.

V r. 1924 bola v Želiezovciach zriadená aj štátna ľudová škola s vyučovacím jazykom slovenským. V r. 1933 v Želiezovciach bola zriadená aj štátna meštianska škola, ktorá mávala asi 10 tried a okolo 350 žiakov. V posledných rokoch pred maďarskou okupáciou boli pri nej zriadené aj triedy s vyučovacím jazykom maďarským. V čase maďarskej okupácie boli všetky slovenské školy v Želiezovciach zrušené.

Hneď po oslobodení v r. 1945 bola v Želiezovciach zriadená detská opatrovňa, ktorá v r. 1947 bola premenovaná na materskú školu. Mala dve triedy s vyučovacím jazykom slovenským. V roku 1951 bola otvorená aj jedna trieda materskej školy s vyučovacím jazykom maďarským. Materská škola má teraz tri triedy s vyučovacím jazykom slovenským a 2 triedy s vyučovacím jazykom maďarským.

V r. 1945 bola otvorená aj štátna ľudová škola s vyučovacím jazykom slovenským, ktorá mala vtedy 1 triedu, ale už v r. 1947 mala 7 tried s 246 žiakmi. V r. 1945 bola otvorená aj štátna meštianska škola slovenská, ktorá mala vtedy 4 triedy, ale už v r. 1947 mala 6 tried so 194 žiakmi.

V r. 1948 ľudová škola bola premenovaná na národnú školu. Mala 8 tried a 264 žiakov. V r. 1950 bola zriadená aj národná škola s vyučovacím jazykom maďarským, ktorá mala 5 tried so 154 žiakmi. V r. 1948 meštianska škola bola premenovaná na jednotnú strednú školu. Vtedy mala 6 tried so 198 žiakmi.

V r. 1953 národné školy a jednotné stredné školy boli spojené pod spoločnú správu a nazývali sa osemročnými strednými školami, do ktorých chodila mládež od 6 do 14 rokov. V r. 1954 OSŠ — slovenská mala 10 tried a 334 žiakov; OSŠ — maďarská mala 10 tried s 310 žiakmi.

Slovenské osemročné stredné školy v tomto čase boli zriadené aj v Tekovských Lužanoch, Čake, Plavých Vozokanoch, Jure nad Hronom, Zbrojníkoch, Pohronskom Ruskove a vo Farnej (prv bola v Kuraľanoch). Maďarské osemročné stredné školy boli zriadené aj v Tekovských Lužanoch, Jure nad Hronom, Zbrojníkoch, Farnej, Čate a Veľkých Luďinciaci.

V r. 1956 v Želiezovciach bola zriadená jedenásťročná stredná škola, pri ktorej v r. 1956 a 1957 boli aj 2 vyššie triedy s vyučovacím jazykom maďarským. V r. 1958 boli tieto triedy odčlenené a zriadila sa aj jedenásťročná stredná škola maďarská, ktorá mala vtedy 15 tried s 397 žiakmi. Z toho v ročníkoch 1.—8. bolo 12 tried a ročníky 9., 10. a 11. mali po jednej triede. JSŠ - slovenská v r. 1958 mala 15 tried so 474 žiakmi, z čoho v ročníkoch 1.—8. bolo 12 tried a ročníky 9., 10. a 11. mali po jednej triede. Na oboch školách ročníky 9., 10. a 11. boli výberové a žiaci do nich boli prijímaní aj z okolitých škôl.

V r. 1961 osemročné stredné školy boli premenované na základné deväťročné školy a jedenásťročné stredné školy boli rozčlenené na ZDŠ a SVŠ. V r. 1965 ZDŠ slovenská mala 22 tried s 590 žiakmi; ZDŠ - maďarská mala 17 tried so 470 žiakmi.

SVŠ slovenská mala 6 tried so 182 žiakmi; SVŠ — maďarská mala 6 tried so 178 žiakmi. V r. 1969 miesto názvu stredná všeobecnovzdelávacia škola bol zavedený názov gymnázium. Gymnaziálne štúdium je 4-ročné.

Mládež má možnosť vzdelávať sa aj na všetkých druhoch odborných a učňovských škôl, ktorých je v našej vlasti dnes už veľké množstvo. Naše socialistické zriadenie umožnilo mládeži aj štúdium na všetkých druhoch vysokých škôl, počtom ktorých dnes už patríme medzi najvyspelejšie národy na svete.

Z á v e r

Všetko úsilie KSČ je zamerané na starostlivosť o blaho človeka. Kým naši predkovia po stáročia pracovali na pánov a oni sami žili vo veľkej skrom-

nosti, dnes naši ľudia nepoznajú krízu, nezamestnanosť, biedu a hlad. Každý statočný človek môže mať zamestnanie, slušný zárobok, môže sa vzdelávať; zdravotná starostlivosť je veľká a blahobyť nášho obyvateľstva stále vzrastá.

Zmenilo sa postavenie mladej generácie. Nemusí vandrovať za prácu po svete a žobrať v cudzine o skyvu chleba. O našu mládež je plne postarané. Za socializmu sa vybuďovala široká sieť učňovských a stredných škôl. Každý občan má možnosť získať stredoškolské a vysokoškolské vzdelanie.

Naše obyvateľstvo vymoženosti socialistického zriadenia plne využíva, čo vidieť na každom úseku života. Preto krásne sú perspektívy rozvoja Želiezovci a obcí dolného Pohronia ako aj blahobytu obyvateľstva v mierovom živí a budovaní v Československej socialistickej republike.,



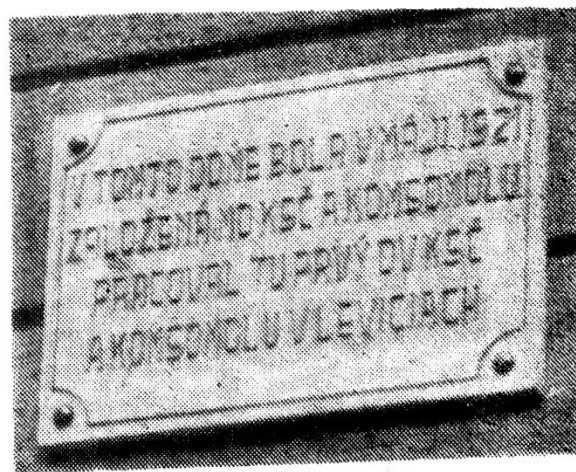
NOVÉ PAMÄTNÉ TABULE

Levícký okres sa radí s počtom hodnotných kultúrno-historických pamiatok na jedno z popredných miest na Slovensku. Evidujeme vyše tristo päťdesiat nehnuteľných pamiatok, z ktorých je šesťdesiatpäť zapísaných do štátneho zoznamu. Sú to kaštiele, z architektonického hľadiska cenné kostoly (ako napr. románsky kostolík v Kalinčiakove), ľudová architektúra, pomníky, pamätne tabule a pod. Evidujeme okrem toho 215 hnutelných pamiatok v štátnom zozname, ako sú obrazy, oltáre, kalichy a rôzne umelecky hodnotné predmety.

Medzi pamiatkami osobitnú skupinu tvoria tie, ktoré súvisia s bojom robotníckej triedy za kapitalizmu, vznikom a činnosťou KSČ, protifašistickým odbojom a oslobodením našich miest a obcí Sovietskou armádou. Sú to domy KSČ, pomníky, pamätne miesta, pamätne tabule.

Počet pamiatok tohto druhu bol v roku 1971, z príležitosti 50. výročia založenia KSČ, rozšírený o sedem nových pamätných tabúl. Boli inštalované v Leviciach, Šahách, Želiezovciach, Šarovciach, Vyškovciach nad Ipľom, Rybníku a v Loku, na pamiatku založenia strany a revolučných zápasov proletariátu za bývalej buržoáznej republiky. Pamätne tabule boli v dvoch prípadoch umiestnené na domoch v ktorých boli založené miestne organizácie KSČ: v Leviciach na Robotníckom dome v Holubyho ulici, v Šahách na dome vo Vinárskej

ulici č. 5. Na ostatných miestach boli pamätne tabule dané na verejné objekty, na budovy MNV a na kultúrne domy.



Pamätne tabuľa v Leviciach

Okrem pamätných tabúl bol 9. mája 1971, z príležitosti Dňa víťazstva, odhalený aj jeden nový pomník v Čajkove, postavený padlým bojovníkom za slobodu.

Karol Sándor

NIEKOLKO POZNÁMOK K LETNEJ AKTIVITE LEPIDOPTER Z HORNEJ HRANICE ŠAHANSKEJ STEPNEJ OBLASTI

JÁN MADLEN

Ú v o d

V minuloročnom šiestom čísle nášho Spravodaja uverejnili sme príspevok o motýľoch z hornej hranice šahanskej stepnej oblasti. V systematickom prehľade sme vtedy uviedli 128 druhov, ktoré boli získané pri prieskume v popísanej oblasti v júni — septembri roku 1969.

Tento príspevok nadväzuje na náš minuloročný príspevok a poukazuje v ňom na letnú aktivitu 127 druhov, získaných pri prieskume v piatich trojdňových obdobiach: 4. — 6. VII., 17. — 19. VII., 29. — 31. VII., 6. — 8. VIII. a 13. — 15. VIII., zároveň ho dopĺňame údajmi o lokálnom a časovom odchyte.

V závere príspevku poukazujeme na migráciu nočných druhov na osvetlené miesta, ako aj na dosiahnutie maxima letnej aktivity.

Systematický, lokálny a časový prehľad získaných druhov

Systematické usporiadanie druhov motýľov do čeladi a poradie jednotlivých čeladi (podobne ako v minuloročnom príspevku) sme uskutočnili podľa Hrubého (1964). Vynechali sme však rodové rozčlenenie systematického prehľadu.

Rajonizáciu miest odchyty sme zhrnuli do 11. biotopov.

I. Čelad': *Cossidae*.

Cossus cossus (L.)

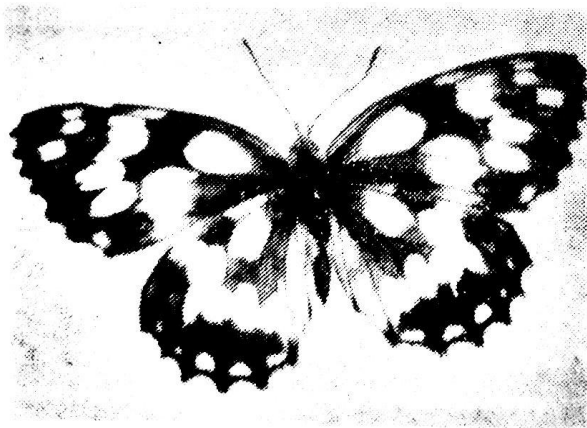
Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 17. — 19. VII.

Zeuzera pyrina (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 17. — 19. VII.

II. Čelad': *Zygaenidae*.

Zygena filipendulae (L.)



Melanargia galathea (L.) — Očkáň timotejkový

Na kvetoch pri hradskej Dudince — Hokovce, 6. — 8. VIII.

III. Čelad': *Notodontidae*.

Pheosia tremula (Clerck)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 29. — 31. VII.

Odontosia ziczac (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 6. — 8. VIII.

Pterostoma palpium (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 17. — 19. VII.

Phalera bucephala (L.)

Pri prelete v kúpeľnom parku, 17. — 19. VII.

IV. Čelad': *Geometridae*.

Euchloris smaragdaria (Fabr.)

V kúpeľnom parku, pri baterkovom osvetlení, 13. — 15. VIII.

Thalera fimbrialis (Scopoli)

Na zalesnených neplodných (stepných) pašienkoch, na východnom okraji kúpeľného lesa, 13. — 15. VIII.

Calothisanis amata (L.)

Na zalesnených neplodných (stepných) pašienkoch, na východnom okraji kúpeľného lesa, 6. — 8. VIII.

Cosymbia annulata (Schulze)

V kúpeľnom parku, pri baterkovom osvetlení, 6. — 8. VIII.

Scopula immorata (L.)

V priestore hokovských viníc, 29. — 31. VII.

Scopula ornata (Scopoli)

Poľnohospodárske pozemky (ďatelnisko) pri Hokovciach, 13. — 15. VIII.

Minoa murinata (Scopoli)

V priestore hokovských viníc, 6. — 8. VIII.

Cidaria fulvata (Forster)

Pri železničnej trati Dudince — Hokovce, 17. — 19. VII.

Lyncometra ocellata (L.)

Na zalesnených neplodných (stepných) pašienkoch, na východnom okraji kúpeľného lesa, 4. — 6. VII.

Plemyria bicolorata (Hufn.)

Pri Štiavničke neďaleko Hokovlec, 6. — 8. VIII.

Euphyia bilineata (L.)

Na okraji kúpeľného parku, 6. — 8. VIII.

Mesoleuca albicollata (L.)

V kúpeľnom parku, 17. — 19. VII.

- Epirrhoe tristata* (L.)
V kúpeľnom parku, 17. — 19. VII.
- Perizoma alchemillata* (L.)
Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 6. — 8. VIII.
- Pelurga comitata* (L.)
Poľnohospodárske pozemky v Hokovciach, pri baterkovom osvetlení, 13. — 15. VIII.
- Eupithecia centaureata* (Den. et Schiff.)
Poľnohospodárske pozemky pri Hokovciach, pri baterkovom osvetlení, 29. — 31. VII.
- Abraxas grossulariata* (L.)
Dudinské vinice, 29. — 31. VII.
- Lomaspilis marginata* (L.)
Riečka Štiavnička, poniže Dudinec, 17. — 19. VII.
- Ligdia adustata* (Den. et Schiff.)
Zalesnené neplodné (stepné) pašienky, východne od kúpeľného lesa, 17. — 19. VII.
- Ellopiia fasciaria* (L.)
Kúpeľný les (lesopark), na jeho severovýchodnom okraji, 13. — 15. VIII.
- Campaea margaritata* (L.)
Pri Štiavničke neďaleko Hokoviec, 6. — 8. VIII.
- Ennomos fuscantaria* Steph.
Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 6. — 8. VIII.
- Selenia tetralunaria* (Hufn.)
Poľnohospodárske pozemky v kat. území Merovce, pri baterkovom osvetlení, 29. — 31. VII.
- Hygrochroa syringaria* (L.)
Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 17. — 19. VII.
- Artiora evonymaria* (Den. et Schiff.)
Poľnohospodárske pozemky v kat. území obce Hokovce, pri baterkovom osvetlení, 6. — 8. VIII.
- Ouraapteryx sambucaria* (L.)
Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 17. — 19. VII.
- Plagodis dolabraria* (L.)
Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 17. — 19. VII.
- Gnophos ambiguata* Dup.
Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 17. — 19. VII.
- Ematurga atomaria* (L.)
Hokovské vinice, 29. — 31. VII.
- V. Četaď: *Sphingidae*
- Dillna tiliae* (L.)
Kúpeľný park, pri obyčajnom elektrickom osvetlení, 29. — 31. VII.
- Herse convolvuli* (L.)
Poľnohospodárske pozemky v Hokovciach, 4. — 6. VII.
- Celerio euphorbidae* (L.)
Hokovce, pri elektrickom osvetlení obce, 17. — 19. VII.
- Deilephila porcellus* (L.)
Hokovce, pri elektrickom osvetlení obce, 17. — 19. VII.
- Macroglossum stellatarum* (L.)
Kúpeľný park, 6. — 8. VIII.
- VI. Četaď: *Attacidae*
- Saturnia pyri* (Den. et Schiff.)
Hokovské vinice, 17. — 19. VII.
- Eudia pavonia* (L.)
Hokovské vinice, 17. — 19. VII.
- VII. Četaď: *Drepanidae*
- Platypteryx falcataria* (L.)
Kúpeľný park, pri neónovom osvetlení, 6. — 8. VIII.
- Platypteryx cultraria* (Fabr.)
Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 17. — 19. VII.
- Drepana glaucata* (Scopoli)
Kúpeľný park, pri obyčajnom elektrickom osvetlení, 6. — 8. VIII.
- VIII. Četaď: *Tetheidae*
- Habrosyne pyritoides* (Hufn.)
Na okraji hokovskej hory, pri baterskom osvetlení, 4. — 6. VII.
- Thyatira batis* (L.)
Na okraji hokovskej hory, pri baterskom osvetlení, 4. — 6. VII.
- IX. Četaď: *Lastocampidae*
- Malacosoma neustrium* (L.)
Dudinské vinice, 13. — 15. VIII.
- Gastropacha quercifolia* (L.)
Hokovské vinice, pri baterkovom osvetlení, 4. — 6. VII.
- Odonestis pruni* (L.)
Hokovské vinice, pri baterkovom osvetlení, 4. — 6. VII.
- X. Četaď: *Lymantridae*
- Hypogymna morio* (L.)
Skalnaté, zatravnatené priestory starých kúpeľných prameňov v Dudinciach, 6. — 8. VIII.
- Lymantria dispar* (L.)
Hokovská hora, 17. — 19. VII.
- Lymantria monacha* (L.)
Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 13. — 15. VIII.
- Euproctis chrysorrhoea* (L.)
Hokovské vinice, pri baterkovom osvetlení, 17. — 19. VII.

XI. Čeľaď: Noctuidae.

Tholera decimalis (Poda)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri baterkovom osvetlení, 6. — 8. VIII.

Apatele psi (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 17. — 19. VII.

Apatele leporina (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 17. — 19. VII.

Amphipyra pyramidea (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 6. — 8. VIII.

Mormo maura (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 13. — 15. VIII.

Gortyna flavago (Den. et Schiff.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 13. — 15. VIII.

Phlogophora meticulosa (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 13. — 15. VIII.

Actinotia polyodon (Clerck)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 6. — 8. VIII.

Emmelia trabealis (Scopoli)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 13. — 15. VIII.

Chrysaspidia festucae (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 13. — 15. VIII.

Autographa gamma (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 6. — 8. VIII.

Plusia chrysitis (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 13. — 15. VIII.

Abrostola trigramma (Werneburg)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 4. — 6. VII.

Catocala elocata (Esper)

Riečka Štiavnička, v úseku Dudince — Hokovce, 6. — 8. VIII.

Ephesia fulminea (Scopoli)

Hokovské vinice, pri okraji v starých zanedbaných ovocných sadoch, 17. — 19. VII.

Ectypa glyphica (L.)

Poľnohospodárske pozemky v Merovciach, 17. — 19. VII.

XII. Čeľaď: Arctiidae.

Phragmatobia fuliginosa (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, pri neónovom osvetlení, 4. — 6. VII.

Spilosoma lubricipeda (L.)

Hokovské vinice, pri baterkovom osvetlení 13. — 15. VIII.

Diacrisia vulpinaria (L.)

Hokovské vinice, pri baterkovom osvetlení, 17. — 19. VII.

Arctia caja (L.)

Stanový tábor MNV v Dudinciach, medzi hokovskými vinicami a Štiavničkou, 17. — 19. VII.

XIII. Čeľaď: Amatidae.

Amata phegea (L.)

Železničná trať: Dudince — Hokovce, 29. — 31. VII.

XIV. Čeľaď: Satyridae.

Pararge aegeria (L.)

Zalesnené neplodné (stepné) pašienky, východne od kúpeľného lesa, 29. — 31. VII.

Lasiommata megera (L.)

Železničná trať: Dudince — Hokovce, 6. — 8. VIII.

Lasiommata maera (L.)

Hokovská hora, smerom k Nadošianskemu potoku, 17. — 19. VII.

Erebia medusa (Den. et Schiff.)

Pri chodníku na okraji kúpeľného lesa, 4. — 6. VII.

Melanargia galathea (L.)

Skalnaté, zatravnatené priestory starých kúpeľných prameňov v Dudinciach, 17. — 19. VII.

Maniola jurtina (L.)

Kúpeľný park, 6. — 8. VIII.

Maniola lycaon (Rottemburg)

Kúpeľný park, 29. — 31. VII.

Coenonympha pamphilus (L.)

Skalnaté, zatravnatené priestory starých kúpeľných prameňov v Dudinciach, 29. — 31. VII.

Aphantopus hyperanthus (L.)

Hokovská hora, riedky južný okraj, 17. — 19. VII.

XV. Čeľaď: Nymphalidae.

Clossiana selene (Den. et Schiff.)

Hokovská hora, okraj pri Nadošianskom potoku, 13. — 15. VIII.

Clossiana euphrosyne (L.)

Dudinské lúky, medzi štátnou hradsťou a Nadošianskym potokom, 17. — 19. VII.

Issoria lathonia (L.)

Skalnaté, zatravnatené priestory starých kúpeľných prameňov v Dudinciach, 29. — 31. VII.

- Argyronome paphia* (L.)
Na brehoch Nadošianskeho potoka, 29. — 31. VII.
- Melitaea didyma* (Esper)
Skalnaté, zatrávnatené priestory starých kúpeľných prameňov v Dudinciach, 17. — 19. VII.
- Melitaea athalia* (Rottemburg)
Skalnaté, zatrávnatené priestory starých kúpeľných prameňov v Dudinciach, 4. — 6. VII.
- Vanessa atalanta* (L.)
Obec Dudince, záhrada pri Štiavničke, 17. — 19. VII.
- Vanessa cardui* (L.)
Ďateľníská v Merovciach, smerom k Hokovciam, 6. — 8. VIII.
- Aglais urticae* (L.)
Nadošiansky potok, pri hokovskej hore, 17. — 19. VII.
- Nymphalis polychloros* (L.)
Nadošiansky potok, pri hokovskej hore, 17. — 19. VII.
- Nymphalis xanthomelas* (Esper)
Nadošiansky potok, pri hokovskej hore, 4. — 6. VII.
- Nymphalis antiopa* (L.)
Hokovské vinice, pri okraji kúpeľného lesa, 17. — 19. VII.
- Nymphalis io* (L.)
Nadošiansky potok, powyše hokovskej hory, 17. — 19. VII.
- Polygonia c-album* (L.)
Hokovské vinice, 6. — 8. VIII.
- Araschnia levana* (L.)
Skalnaté, zatrávnatené priestory starých kúpeľných prameňov v Dudinciach, 29. — 31. VII.
- XVI. Čelad': *Riodinidae*.**
- Hamearis lucina* (L.)
Kúpeľný les, južný krovinatý okraj pri hokovských viniciach, 17. — 19. VII.
- XVII. Čelad': *Lycanetidae*.**
- Cupido argiades* (Pallas)
Železničná trať: Dudince — Hokovce, 13. — 15. VIII.
- Cupido minimus* (Fuessly)
Železničná stanica v Dudinciach, 17. — 19. VII.
- Polymmatius icarus* (Rottemburg)
Železničná stanica v Dudinciach, 29. — 31. VII.
- Scoliantides orion* (Pallas)
Suché pašienky pri hokovských viniciach, 17. — 19. VII.
- Lycæna phlaeas* (L.)
Železničná trať: Dudince — Hokovce, 17. — 19. VII.
- Lycæna thersamon* (Esper)
Železničná trať: Dudince — Hokovce, 6. — 8. VIII.
- Lycæna virgaureae* (L.)
Skalnaté, zatrávnatené priestory starých kúpeľných prameňov v Dudinciach, 29. — 31. VII.
- Thecla betulae* (L.)
Zalesnené neplodné (stepné) pašienky, východne od kúpeľného lesa, krovinatá časť pri hokovských viniciach, 6. — 8. VIII.
- Strymon pruni* (L.)
Obec Dudince, ovocné záhrady, 6. — 8. VIII.
- XVIII. Čelad': *Hesperitidae*.**
- Erynnis tages* (L.)
Poľnohospodárske pozemky pri Štiavničke v Hokovciach, 29. — 31. VII.
- Pyrgus malvae* (L.)
Poľnohospodárske pozemky pri železničnej trati Dudince — Hokovce, 13. — 15. VIII.
- Adopæa lineola* (Ochsenhelmer)
Merovské lúky, pod hokovskou horou, 29. — 31. VII.
- Hesperia comma* (L.)
Na svahoch (nášypoch) železničnej trate Dudince — Hokovce, 29. — 31. VII.
- XIX. Čelad': *Papilionidae*.**
- Papilio machaon* (L.)
Poľnohospodárske pozemky (lúky) pri Hokovciach, 17. — 19. VII.
- Iphiclides podalirius* (L.)
Hokovské vinice, 17. — 19. VII.
- Zerynthia polyxena* (Den. et Schiff.)
Nepokosené zbytky lúk pri hokovskej hore, 17. — 19. VII.
- Parnassius mnemosyne* (L.)
Nepokosené enklávy v hokovskej hore, 17. — 19. VII.
- XX. Čelad': *Pieridae*.**
- Leptidea sinapis* (L.)
Pašienky pri hokovských viniciach, 4. — 6. VII.
- Aporia crataegi* (L.)
Hokovské vinice, 4. — 6. VII.
- Pieris brassicae* (L.)
Poľnohospodárske pozemky pri Hokovciach, 17. — 19. VII.
- Pieris rapae* (L.)
Poľnohospodárske pozemky pri Hokovciach, 17. — 19. VII.
- Pieris napi* (L.)
Poľnohospodárske pozemky pri Hokovciach, 17. — 19. VII.
- Anthocharis cardaminès* (L.)
Poľnohospodárske pozemky v úseku Merovce — Hokovce, 4. — 6. VII.
- Colias hyale* (L.)
Poľnohospodárske pozemky pri Merovciach, 6. — 8. VIII.

Colias crocea (Fourchov)

Poľnohospodárske pozemky (ďateliniská) v úseku Merovce — Hokovce, 4. — 6. VII.

Gonepteryx rhamni (L.)

Zalesnené neplodné pašienky, východne od kúpeľného lesa, na okraji kúpeľného areálu, 13. — 15. VIII.

Z á v e r

V závere nášho príspevku poukážeme na niektoré postrehy, vyplývajúce z nazbieraného materiálu, a jeho lokálneho a časového dokumentovania.

Celkovo bolo získaných 127 druhov, ktoré podľa použitého systému patria do 20 čeľadí s počtom v tabuľke uvedených druhov:

| Čís. čeľade | Meno čeľade | Počet druhov |
|-------------|---------------|--------------|
| I. | Cossidae | 2 |
| II. | Zygaenidae | 1 |
| III. | Notodontidae | 4 |
| IV. | Geometridae | 29 |
| V. | Sphingidae | 5 |
| VI. | Attacidae | 2 |
| VII. | Drepanidae | 3 |
| VIII. | Tetheidae | 2 |
| IX. | Lasiocampidae | 3 |
| X. | Lymantriidae | 4 |
| XI. | Noctuidae | 16 |
| XII. | Arctiidae | 4 |
| XIII. | Amatidae | 1 |
| XIV. | Satyridae | 9 |
| XV. | Nymphalidae | 15 |
| XVI. | Riodinidae | 1 |
| XVII. | Lycaenidae | 9 |
| XVIII. | Hesperiidae | 4 |
| XIX. | Papilionidae | 4 |
| XX. | Pieridae | 9 |

Získané druhy z hľadiska miest odchyty, môžeme zaradiť do 11 lokalít v nasledovnom zastúpení:

| L o k a l i t a | Počet získaných druhov |
|--|------------------------|
| Kúpeľný park | 12 |
| Kúpeľný les (lesopark) | 3 |
| Zalesnené neplodné (stepné) pašienky (trávnaté lesné mladiny) | 7 |
| Skalnaté, zatrávnatené priestory starých kúpeľných prameňov v Dudinciach | 8 |
| Hokovská hora (les) | 6 |
| Dopravné prostriedky (žel. trať, cesty) | 10 |
| Vodné toky | 9 |
| Vinice | 17 |
| Poľnohosp. pozemky (obiloviny, okopaniny, lúky a krmovinné plochy) | 23 |
| Stanový tábor MNV v Dudinciach | 28 |
| Obce | 4 |

Z hľadiska dennej a nočnej aktivity prehľad získaných druhov je nasledovný:

| Č. čeľade | Meno čeľade | Počet druhov chytených | |
|-----------|---------------|------------------------|-------------------|
| | | cez deň | v noci pri svetle |
| I. | Cossidae | — | 2 |
| II. | Zygaenidae | 1 | — |
| III. | Notodontidae | 1 | 3 |
| IV. | Geometridae | 20 | 9 |
| V. | Sphingidae | 2 | 3 |
| VI. | Attacidae | 2 | — |
| VII. | Drepanidae | — | 3 |
| VIII. | Tetheidae | — | 2 |
| IX. | Lasiocampidae | 1 | 2 |
| X. | Lymantriidae | 2 | 2 |
| XI. | Noctuidae | 3 | 13 |
| XII. | Arctiidae | — | 4 |
| XIII. | Amatidae | 1 | — |
| XIV. | Satyridae | 9 | — |
| XV. | Nymphalidae | 15 | — |
| XVI. | Riodinidae | 1 | — |
| XVII. | Lycaenidae | 9 | — |
| XVIII. | Hesperiidae | 4 | — |
| XIX. | Papilionidae | 4 | — |
| XX. | Pieridae | 9 | — |

Spolu: denných druhov 84, nočných (chytených pri svetle) 43.

Rozčlenenie získaných druhov podľa prieskumných období:

| Prieskumné obdobie | Dátum prieskumu | Počet chyten. druhov | |
|--------------------|-----------------|----------------------|-------------------|
| | | cez deň | v noci pri svetle |
| I. | 4. — 6. VII. | 9 | 6 |
| II. | 17. — 19. VII. | 32 | 15 |
| III. | 29. — 31. VII. | 15 | 4 |
| IV. | 6. — 8. VIII. | 17 | 11 |
| V. | 13. — 15. VIII. | 9 | 9 |

V prieskumnej oblasti bolo získaných najviac druhov z čeľade Geometridae (29 druhov) a najmenej (po jednom druhu) z čeľadí Zygaenidae, Amatidae, Riodinidae.

Pokiaľ ide o jednotlivé lokality, najviac druhov bolo získaných v priestoroch Stanového tábora MNV v Dudinciach (28 druhov) pri elektrickom osvetlení.

V kalamitnom rozmnožení sa vyskytoval *Pieris brassicae* (L.) na poľnohospodárskych pozemkoch (kapustovisko) pri Hokovciach.

Z celkového počtu 127 získaných druhov bolo získaných pri dennom svetle 66,2 %, pri elektrickom osvetlení 33,8 %.

Najväčšia aktivita motýľov, pokiaľ ide o jej druhové zastúpenie, bola zistená začiatkom druhej polovice júla (17. — 19. VII.) a v prvej polovici augusta (6. — 8. VIII.), čo bolo podmienené teplým a slnečným počasím.

JUBILANT POD SLOVENSKOU BRÁNOU



Slovenské energetické strojárne S. M. Kirova v Tlmačoch oslávili v tomto roku 20. výročie svojej činnosti v službách energetiky. Dvadsať rokov nie

je v stáročnej histórii národov, ani menších kolektívov, dlhým obdobím. Naše generácie žijú však v časoch, keď dvadsať rokov môže znamenať prelom v tradičnom spôsobe života, zreteľný nástup novej epochy i prvé významné úspechy, ako to ukazuje i vývoj tohoto podniku. Rozsah článku nedovoľuje spomenúť všetky konkrétne úspechy a stáva sa iba letným pohľadom na uplynulých 20. rokov. Bolo ich mnoho na všetkých úsekoch pracovísk podniku i spoločenského života a tie zaradili Tlmače medzi významné strediská priemyslu Československej socialistickej republiky.

Keď sa na zjazde KSČ v Ban. Bystrici v r. 1937 slovenskí delegáti dožadovali spriemyslenia Slovenska, nikto by nebol tušil, že ich požiadavka sa s odstupom času bude dotýkať aj Tlmač. Veľmi málo občanov nášho štátu počulo o Tlmačoch — o osade. Iba neskôr, po oslobodení Československa Sovietskou armádou, keď v jeseni r. 1945 vytýčila KSČ program industrializácie, sa široká verejnosť dozvedela, že Tlmače ležia pri tzv. Slovenskej bráne, že patria medzi 11 irečiteľných slovenských dedín, ktorých obyvatelia statočne odolávali tatarským, tureckým a novodobým víchriciam.

Vznik podniku

V rámci industrializácie Slovenska sa v plánoch počítalo aj s výstavbou podniku na výrobu parných kotlov. Výstavba kotlárne bola zdôvodnená tým, že kotlárne v českých zemiach boli v rokoch po druhej svetovej vojne na mnoho rokov dopredu preťažené dôležitými objednávkami kotlov. V rámci tejto koncepcie prevzali Vítkovické železiarne 9. októbra 1948 záväzok, začať v I. pätročnici s výstavbou kotlárne na Slovensku, ktorá by prevzala výrobný program závodu Slatina. Rozhodnutie o umiestnení ponechali Vítkovickým železiarňam. Tieto navrhovali blízku Čadcu — Rakovú, kde sa v súčasnej dobe rozhodlo o výstavbe automobilky a miestne orgány upustili od výstavby kotlárne. Keďže Vítkovické železiarne stratili záujem o výstavbu na inom mieste, Československé závody kovorobné a strojárne v Prahe oznámili Oblasťnej správe v Bratislave, aby začala sama s výstavbou kotlárne v oblasti Levíc. Lokalizovali ju na rozhraní chotárov Rybník — Tlmače. Preto, že išlo o stavbu podniku v miestach bez ubytovacích možností, bola zároveň naplánovaná aj výstavba sídliska Lipník na druhej strane Hrona a menšia časť priamo v intraviláne Tlmač. K výstavbe podniku pôvodným názvom Levická kotláreň sa prišlo na základe zriaďovacej listiny ministra priemyslu zo dňa 21. decembra 1949. Dňom vzniku n. p. je 1. január 1950 a prvým decembrom 1951 bola kotláreň premenovaná na Závody S. M. Kirova n. p. Tlmače. Od 1. januára 1969 nesie terajší názov.

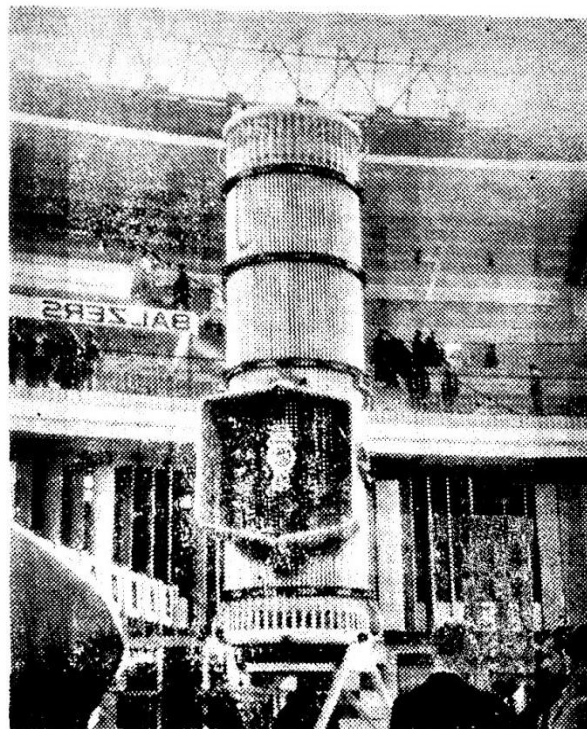
Ľudia — stavitelia i tvorcovia hodnôt

Okolie Tlmač poskytlo dostatočný počet pracovných síl pre výstavbu i do zaučovacích kurzov pre výrobu v podniku. Už 1. mája 1950 boli vypravení prví účastníci na zaučenie pre rôzne profesie do kurzu v Trnave. I keď to boli prevažne rodáci z okolitých obcí, zišli sa zo široka — ďaleka, kam boli rozídení za prácou. Niektorí z nich opustili prácu na stavenisku podniku, aby sa po roku vrátili ako strojárski odborníci — sústružníci, zvárači, zámočníci, kotlári a pod. Pretože im nechýbala chuť do práce, veľmi rýchlo sa zaučili do tajov remesla.

Ďalšie turnusy na zaučenie boli v podnikoch v Bratislave, Prahe, Komárne, Hradci Kráľové, Slanom, Blansku, Milevsku, Vítkoviciach, Brezne, Martine a pod. Už v r. 1950 odišlo na zaškolenie celkom 350 pracovníkov. Osemmesačný kurz pre 30 pracovníkov položil základy dnešnej konštrukcii. Pre porovnanie: konštrukcie, ktorá začala s 30 zaučenými konštruktérmi, má dnes vyše 260 pracovníkov, z ktorých má 16 % vysokoškolské vzdelanie, 67 % vyššie stredné odborné vzdelanie a 7 % nižšie stredné odborné vzdelanie. Priemerná prax konštruktérov je približne 7 rokov.

Postupným budovaním projekčnej a konštrukčnej kapacity získal podnik technickú samostatnosť a od roku 1963 rieši zákazky vlastnými silami, pričom využíva výhody vzájomnej spolupráce s odborníkmi iných podnikov a výskumných ústavov.

Podnik si sústavne doplňuje kádre odborníkov z absolventov svojho odborného učilišťa, ktorého objekty boli postavané medzi prvými. Vyučovanie



Exponát na XIII. MBV

(Foto: Mészáros)

v provizórnych podmienkach na OU začali 1. septembra 1950. Od tejto doby získalo v ňom výučný list 1822 absolventov v učebných odboroch kotlár, montér oceľových konštrukcií, zvärač, frézár, sústružník, zámočník, potrubár atď. Potešiteľná je aj skutočnosť, že mnohí absolventi po získaní výučného listu pokračujú v štúdiu na večernej priemyselnej škole, i na vysokých školách. Takmer dve desiatky z nich sú už promovaní za inžinierov.

Vysoká úroveň tlmačských kotlov otvára im cestu do celého sveta

I keď boli SES SMK v Tlmačoch projektované ako jednocelové kotláreň, pre nedostatok výrobného náplne kotlárskeho charakteru vyrábali zariadenia najrozmanitejšieho zamerania. Kotlárske výrobky postupne vzrastali, pričom nevhodný sortiment, dovtedy veľmi široký, sa postupne zužoval. Zlom v skladbe výrobného programu nastal v roku 1960, kedy došlo k jeho revízií a do ďalších rokov vstúpil podnik takmer iba s kotlárenskou výrobou.

V roku 1965 k výrobe kotlov pribudlo zriadenie odboru montáží, hlavne kotlov, vyrábaných v podniku, čo značilo jednu etapu v snažení zaisťovať montáž vlastných kotlov a ich kvalitné a včasné uvádzanie do prevádzky. Podnik v súčasnej dobe môže v oblasti výroby parných kotlov, po vytvorení príslušných obchodných činností, poskytnúť zákazníkovi kompletný systém služieb.

405 kotlov do 14 krajín

Podniku pripadla v súčasnej dobe veľmi významná úloha — podieľať sa na vývoji československej energetiky a energetiky ďalších krajín, kde vyvážame kotly. Konkrétne pre čs. energetiku podnik vyrobí v najbližších rokoch kotly pre Nováky IV a Bratislavu IV. Podnik doteraz vyrobil a dodal energetické priemyselné kotly v počte 405 kusov do 14 krajín a štyroch svetadielov, ponúkol ich do 25 krajín a päť svetadielov. Tlmačské strojárne dodali kotly veľkých výkonov do týchto štátov: Sovietsky zväz, Juhoslávia, Rumunsko, Bulharsko, Maďarsko, Poľsko, Pákistán, India, Irán, Zjednotená arabská republika, Brazília, Kuba, Argentína a Sýria.

V technických možnostiach podniku v súčasnej dobe je dodávať kotly pre bloky 200 MW o výkone 650 až 680 t/h, tlaku 165—178 atm, teplote 540—540 °C s medzипrehrievaním na spaľovanie lignitu, oleja alebo plynu.

lignitu o veľmi nízkej výhrevnosti uviedli technici podniku do prevádzky v minulom roku v elektrárni Obrenovac pri Belehrade v Juhoslávii. Sú to najväčšie kotly, pracujúce v juhoslovanských elektrárňach. Za technickú dokonalosť a konštrukčné riešenie spomenutých elektrární sa dostalo od juhoslovanského zákazníka — v tak silnej konkurencii, ako je 14 podnikov, vrátane zahraničných, znamenajúcich v kotlárenskom odbore svetovú úroveň — najväčšieho ocenenia: jedna zlatá a 6 strieborných medailí.

Najväčšie kotly, 675 t/h, vyrobili v tlmačských strojárňach pre elektráreň Brazi pri Ploešti v Rumunsku na spaľovanie mazutu, v najbližších rokoch dodajú pre Maďarskú ľudovú republiku, pre elektrárne v Dunamenti a v Szederkényi 10 kotlov o výkone 670 t/h, čím vzrastie kapacita energetických zariadení v MLR približne o polovicu.

Najväčším úspechom v 20. jubilejnom roku je exponát „Cyklónové ohnisko“, vystavované na XIII. MVB, ktoré tvorí podstatnú časť prídavného zariadenia na spaľovanie petrolejového koksu k mazutovým kotlom. Obvodovú stenu tvoria trúbky o \varnothing 60x5, z vnútornej strany otvorené, zaústené v hornej a dolnej časti do zberných komôr. Spaľovanie prášku petrolejového koksu zaisťuje kombinovaný horák, umiestnený v strope cyklónu. Preradenie cyklónového ohniska neruší zásadnú koncepciu stavajúcich kotlov, takže i v budúcnosti ich možno prevádzkať na mazut. Uvedené unikátne zariadenie je prihlásené ako čs. patent kolektívu pracovníkov PBZKG — VUEZ a SES SMK Tlmače.

Tlmačské strojárne medzník v dejinách kraja

Slovenské energetické strojárne S. M. Kirova v Tlmačoch, ktoré svojím základným výrobným zameraním patria do odboru energetického strojárstva, svojím významom sa stali pojmom v československej energetike. Netreba iste zdôrazňovať, že tento podnik sa stal medzníkom v dejinách širokého okolia. Nepriniesol len nové pracovné možnosti, ale v rámci nového spoločenského poriadku aj nový, vyšší štandard života. Pracovníci tlmačských strojárni prešli kus cesty, na ktorej bolo potrebné prekonať nie jednu prekážku. V budúcnosti ich čakajú ďalšie zložité úlohy, ktoré iste s úspechom zvládnu ako vždy doteraz, čím význam modernej kotlárne, jedinej na Slovensku a najväčšej v ČSSR, ešte vzrastie.

Július Záhorský



VLASTIVEDNÝ SPRAVODAJ LEVICKEHO OKRESU — neprírodný informačný materiál — číslo 7, 1971 — Vydáva Tekovské múzeum v Leviciach. — Povolilo Slovenské ústredie knižnej kultúry Bratislava, číslo: 161/I-OR-1971 — Náklad 1.000 kusov. — Vytlačili Nitrianske tlačiarne, národný podnik, prevádzka Levice — 1709-71